

PLATOON VERZAMELD WERK

Plato

PHAIDOOON

Oktober 2010

Deze tekst is uitsluitend voor persoonlijk gebruik. Commercieel gebruik is niet toegestaan. Evenmin is het toegestaan de tekst te wijzigen, bewerken, geheel of gedeeltelijk te publiceren, of anderszins te vermenigvuldigen. Toegestaan is het kopiëren van citaten of kleine tekstgedeelten voor studie- en discussiedoeleinden.

© Copyright 2010 - Stichting Ars Floreat

www.arsfloreat.nl

info@arsfloreat.nl

Uit: Platoon Verzameld Werk - deel 2 - ISBN 90 6030 374 1

Vertaling: School voor Filosofie, Amsterdam

Copyright: © 2010 Stichting Ars Floreat, Postbus 74082, 1070 BB Amsterdam

Niets uit deze tekst mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronische media, of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this text may be reproduced in any form, by print, photocopy, microfilm, electronic media, or any other means, without written permission from the publisher.

INLEIDING PHAIDOOON

Ver weg van Athene vertelt Phaidoon aan Echekrates over de laatste dag van Sokrates' leven: Na geruime tijd in de gevangenis te hebben verbleven, krijgt Sokrates ten slotte het bericht, dat aan het eind van de dag het vonnis zal worden voltrokken en hij de gifbeker te drinken krijgt. Evenals alle dagen van zijn gevangenschap zijn ook op die dag een aantal getrouwen, onder wie Phaidoon, aanwezig.

Het gesprek komt al snel op datgene wat hen allen bezighoudt, de dood. Sokrates zelf maakt een opmerking over de dichter Evenos, die hem als liefhebber van de waarheid maar snel moet volgen in de dood. Deze prikkelende uitspraak vereist voor Sokrates' vrienden nadere uitleg. 'Weten wij wat de dood is? Is het volgens ons niet de scheiding van ziel en lichaam? Bestaan dan ziel en lichaam niet op zichzelf, de ziel los van het lichaam en het lichaam los van de ziel; is dat niet de dood? Of is de dood iets anders?'

Deze vraag legt Sokrates hun voor. En als zij hiermee kunnen instemmen, vraagt Sokrates: 'En wat betreft het verwerven van kennis? Is het lichaam niet een belemmering, als het deelneemt aan de speurtocht naar kennis? Ik bedoel dit: kunnen het menselijk oog en oor inderdaad waarnemen wat is, of is het zo, naar het woord van de dichter, dat zij niet werkelijk zien en horen? En als die zintuigen al niet nauwkeurig en helder kunnen waarnemen, kunnen de andere het helemaal niet, want die zijn van mindere kwaliteit, of niet soms?'

Zo voert het gesprek langzaam tot de conclusie dat een echte liefhebber van de waarheid zich zo weinig mogelijk door het lichaam laat beheersen, maar door het betrachten van deugden als bescheidenheid, rechtvaardigheid, moed en ook wijsheid de ziel zuivert van wat onwaar en ongezond is. Als de ziel vanuit zichzelf waarneemt, begeeft zij zich in het zuivere, eeuwige, onsterfelijke en onvergankelijke. Zij vereenzelvigd zich hiermee vanwege haar verwantschap, telkens wanneer zij op zichzelf is en dit mogelijk is. De ziel is goddelijk, onsterfelijk en onveranderlijk, terwijl het lichaam sterfelijk en veranderlijk is.

Met onweerlegbare nauwgezetheid en tevens grote mildheid en veel geduld voert Sokrates zijn vrienden tot dit inzicht. Eerst wordt vastgesteld dat de ziel voor de geboorte reeds bestaat en aan alle kennis waarvan in het leven gebruik kan worden gemaakt, deelachtig is. Vervolgens wordt de stelling ontzenuwd dat de ziel een soort harmonie is. Een harmonie is immers samengesteld uit delen, dus deelbaar en dus veranderlijk en sterfelijk. En ten slotte wordt aannemelijk gemaakt waarom de ziel na de dood van het lichaam blijft bestaan. Als alle deelgenoten aan het gesprek ruim de gelegenheid hebben gehad hun achtereenvolgende bedenkingen tegen de onsterfelijkheid van de ziel te overwegen in het licht van Sokrates' heldere betogen en ten slotte iedereen tevreden is, krijgt tegen de avond Sokrates de gifbeker te drinken.

Kritoont vraagt hem dan hoe ze hem zullen begraven. 'Zoals ge wilt,' zegt Sokrates, 'als ge me tenminste te pakken kunt krijgen en ik u niet ontglip. (. . .) Mannen, ik kan Kritoont niet aan zijn verstand brengen dat ik de Sokrates ben die nu een gesprek voert en die een ordening aanbrengt in wat besproken wordt; hij denkt dat ik het lijk ben dat hij straks zal zien; vandaar zijn vraag hoe hij me zal begraven. Dat ik zojuist een lang verhaal heb gehouden, dat ik na het drinken van het gif niet meer bij u zal zijn, maar op weg naar de overvloed der gelukzaligen, dat verhaal schijn ik volgens hem te hebben gedaan om u en ook mijzelf te troosten.'

PHAIDOOON

Gesprekspartners: Echekrates, Phaidoon, Apollodoros, Sokrates, Kebes, Simmias, Kritoon, bediende.

57a *Echekrates:* Phaidoon, was u bij Sokrates in de gevangenis, die dag dat hij uit de gifbeker dronk, of hebt gij het van een ander gehoord?

Phaidoon: Ik was er zelf bij, Echekrates.

b *Echekrates:* Welke woorden sprak hij voor zijn dood? En hoe is hij gestorven? Dat zou ik graag willen horen, want er komt tegenwoordig nooit meer iemand uit Phlious naar Athene en er is daarvandaan ook al heel lang geen vreemdeling meer hierheen gekomen die ons meer zou kunnen vertellen over het gebeuren dan dat Sokrates de gifbeker dronk en stierf. Verder wisten ze niets te zeggen.

58a *Phaidoon:* Hebt ge dan niets gehoord over het proces en hoe het verlopen is?

Echekrates: Ja, dat heeft iemand ons verteld en toen verwonderden wij ons erover dat het al zo lang geleden plaatsgevonden had en dat hij pas veel later ter dood is gebracht. Waarom was dat, Phaidoon?

Phaidoon: Door een samenloop van omstandigheden, Echekrates. Op de dag voor het proces was de achtersteven van het schip dat de Atheners naar Delos zou vervoeren, versierd.

Echekrates: Wat voor schip was dat?

b *Phaidoon:* Dat was volgens de Atheners het schip waarop Theseus met veertien jongens en meisjes naar Kreta voer en daar hen en zichzelf redde. De Atheners hadden aan Apollon beloofd, dat, als Theseus en de jongelui gespaard zouden worden, zij ieder jaar afgevaardigden naar Delos zouden sturen. Hun voorschrift luidt, dat in de gehele periode - vanaf het vertrek van het gezelschap totdat het schip weer terug is van Delos - de stad rein moet zijn en dat geen doodvonnissen mogen worden voltrokken. En soms, als het met de wind niet meezit, duurt dat heel lang. De reis begint met de versiering van de achtersteven door de priester van Apollon. En zoals ik al zei, was dat juist op de dag voor het proces gebeurd. Daarom verbleef Sokrates zo lang in de gevangenis tussen zijn veroordeling en zijn dood.

Echekrates: Wat gebeurde er toen hij stierf, beste Phaidoon? Wat werd er gezegd en gedaan en wie van zijn vrienden waren bij hem? Of lieten de autoriteiten niemand bij hem toe en stierf hij zonder dat zijn vrienden erbij waren?

d *Phaidoon:* Welnee, ze waren bij hem, velen zelfs.

Echekrates: Wilt ge zo goed zijn het ons allemaal uitvoerig te vertellen, als ge daar althans de tijd voor hebt?

Phaidoon: Ik heb tijd en ik zal mijn best doen, want niets vind ik prettiger dan praten over Sokrates en de herinnering aan hem levend te houden.

Echekrates: Met uw toehoorders is het niet anders, beste Phaidoon. Probeer daarom alles zo gedetailleerd als ge kunt weer te geven.

e *Phaidoon:* Ik onderging het als een wonderbaarlijk gebeuren, want hoewel ik aanwezig was bij de dood van een vriend, voelde ik helemaal geen medelijden. Hij maakte een gelukkige indruk, Echekrates; zo zag hij eruit en zo klonken zijn woorden. Hij ging zo onbevreesd en waardig de dood tegemoet, dat bij mij de gedachte opkwam dat hij zelfs op de drempel van de Hades de goden nabij bleef. En ik geloof dat het hem zelfs bij zijn

59a komst daar nog wel goed zou gaan. En is het ooit iemand daar goed gegaan? Ik was daarom helemaal niet bedroefd, hoewel dat misschien normaal zou zijn geweest in deze

- omstandigheden. En evenmin was ik verheugd. Wij verkeerden, zoals gewoonlijk, in een filosofische stemming en voerden een gesprek over filosofie. Maar toen ik me realiseerde dat Sokrates ieder moment kon sterven, beving mij zomaar een vreemd gevoel; het was een zeer ongewoon mengsel van vreugde en verdriet. Allen die daar aanwezig waren,
- b ondergingen hetzelfde; er werd beurtelings gelachen en gehuild. Een van ons had dat het sterkst: Apollodoros. Ge kent hem wel.
- Echekrates*: Nou, of ik hem ken.
- Phaidoon*: Hij was heel erg in de war en ik was zelf net als de anderen, ook nogal ontgaan.
- Echekrates*: Wie waren die anderen, Phaidoon?
- Phaidoon*: Uit Athene waren er behalve Apollodoros: Kritoboulos en diens vader en ook Hermogenes en Epigenes en Aischines en Anthistenes. Ktesippos uit Paiania was er en Menexenos en ook nog enkele andere mensen uit Athene; Platoon was, geloof ik, ziek.
- c *Echekrates*: Waren er ook mensen van buiten?
- Phaidoon*: Ja, Simmias en Kebes en Phaidonides uit Thebe; en uit Megara Euklides en Terpsioon.
- Echekrates*: Nee maar. En waren Aristippos en Kleombrotos er ook?
- Phaidoon*: Nee, zij waren in Aigina, zei men.
- Echekrates*: Wie waren er verder nog?
- Phaidoon*: Dit waren ze wel, dacht ik.
- Echekrates*: Goed. Waar werd over gesproken?
- Phaidoon*: Ik zal proberen het u allemaal vanaf het begin te vertellen. De voorafgaande
- d dagen was het onze gewoonte geworden Sokrates regelmatig te bezoeken. Wij ontmoetten elkaar 's morgens vroeg op de plaats waar het proces gevoerd was, vlak bij de gevangenis. Daar brachten wij de tijd door met praten tot de gevangenis opening; die ging namelijk niet zo vroeg open. Maar als hij open was, waren wij bij Sokrates en wij brachten vrijwel de hele dag met hem door. Maar op die bewuste dag ontmoetten we
- e elkaar nog vroeger, want op de dag ervoor hoorden wij, toen we de gevangenis verlieten, dat het schip uit Delos was aangekomen. Daarom besloten wij om zo vroeg mogelijk op de afgesproken plaats bijeen te komen. En toen wij daar bijeen waren, kwam de bewaker die ons altijd binnenliet, naar buiten en zei, dat we nog even moesten wachten en dat hij ons zou zeggen wanneer we naar binnen konden. 'De elf' waren namelijk bij Sokrates om
- 60a hem van zijn boeien te ontdoen en hem te vertellen hoe hij die dag zou sterven. Niet lang daarna kwam de bewaker ons zeggen dat we naar binnen mochten. Daar troffen wij Sokrates aan, die net uit zijn boeien bevrijd was, met naast zich Xanthippe, ge kent haar wel, met hun zoon op haar schoot. Zodra Xanthippe ons zag, begon zij luid te klagen, zoals vrouwen nu eenmaal doen: 'Ach Sokrates, dit is de laatste keer dat uw vrienden en u met elkaar kunnen spreken'. Maar Sokrates keek naar Kritoon en zei: 'Kritoon, laat iemand haar naar huis brengen'.
- b Enkele bedienden van Kritoon brachten Xanthippe, die luid jammerde en weeklaagde, weg. Sokrates kwam op zijn rustbed overeind, trok een been op en wreef erover. Al wrijvend sprak hij: 'Vrienden, hoe vreemd is toch wat mensen genot noemen. Het is wonderlijk verwant aan het schijnbare tegendeel pijn. Die twee willen niet samen in een mens huizen, maar als iemand een van beide op zijn weg tegenkomt, ontkomt hij vrijwel
- c niet aan de ander. Het lijkt wel of ze aan elkaar vastgeklonken zijn. Als Aisopos hieraan gedacht had, zou hij er een fabel aan hebben gewijd; hoe God probeerde hen hun ruzie te laten bijleggen en toen Hem dat niet lukte, hun hoofden aan elkaar vastbond. Daarom, wie genot ervaart, zal even later getroffen worden door pijn en omgekeerd. Zo lijkt het

- mij nu ook te vergaan, want mijn been deed pijn door de boeien, maar nu lijkt daarop genot te volgen.'
- d Kebes antwoordde: 'Bij Zeus, goed dat ge me eraan herinnert, Sokrates. Hoe is het met uw gedichten, de tekst van Aisopos die ge in verzen hebt omgezet en dat loflied van Apolloon? Allerlei mensen hebben me al gevraagd en ook Evenos gisteren nog, waarom ge die gemaakt hebt nadat ge hier terecht was gekomen, terwijl ge hiervoor nooit hebt gedicht. Als ge wilt dat ik voor Evenos een antwoord heb als hij het mij weer vraagt - en ik weet wel zeker dat hij dat zal doen - wat moet ik dan zeggen?'
- e 'Zeg hem de waarheid, Kebes', zei hij. 'Ik heb ze niet gemaakt omdat ik met hem wilde concurreren. Ik zag wel in dat dat heel moeilijk zou zijn. Nee, ik heb in een droom de opdracht gehad de Muzen op deze wijze te dienen en ik wilde aan die plicht voldoen. Ik heb die droom in mijn leven al zo vaak gehad, weliswaar in verschillende gedaante, maar altijd met dezelfde boodschap: 'Sokrates, dien de Muzen steeds met uw volle aandacht'.
- 61a Lang dacht ik dat ik alsmaar werd aangespoord om door te gaan met mijn gewone bezigheden, zoals atleten worden aangevuurd door het publiek. Ik hield mij immers bezig met filosofie, de schoonste vorm om de Muzen te dienen, en daarom dacht ik ook dat de droom mij aanspoorde daarmee door te gaan. Maar nu na het proces de voltrekking van mijn vonnis is uitgesteld vanwege het feest voor Apolloon, leek het mij goed de Muzen ook op een eenvoudiger manier te dienen voor het geval dat de opdracht was van de steeds weerkerende droom. Ik vond het veiliger om niet van het leven te scheiden zonder mijn plicht te hebben gedaan en de droom te gehoorzamen en verzen te schrijven. Dus maakte ik eerst een loflied voor de God wiens feest wij nu vieren. En daarna besepte ik dat een dichter pas dichter is als hij niet alleen verhalen schrijft, maar daar ook een mythische betekenis aan geeft. Ik heb daar geen ervaring in, maar ik ken wel de fabels van Aisopos en daarom zette ik die om in verzen voor zover ik ze me herinnerde. Zeg dit aan Evenos, Kebes, en zeg hem dat hij zo verstandig moet zijn mij zo snel mogelijk te volgen in de dood. Ik vertrek immers vandaag. Want dat is het bevel van de Atheners.'
- c Daarop zei Simmias: Wat zegt ge nu, Sokrates? Ik ben veel met Evenos omgegaan, maar volgens mij zal hij nooit uit eigen beweging doen wat u zegt.
- Waarom niet? Is Evenos dan geen liefhebber van de waarheid?
 - Dat denk ik wel, zei Simmias.
 - Dan wil hij vast wel doen wat ik zeg; alle mensen die de filosofie zijn toegedaan, zijn daar immers toe bereid. Misschien zal hij niet de hand aan zichzelf slaan. Zoals ge weet is dat immers niet toegestaan.
- d Terwijl Sokrates aan het woord was, zette hij zijn voeten op de grond, en zo bleef hij gedurende het verdere gesprek zitten.
- Vervolgens vroeg Kebes hem: Hoe kan dat, Sokrates, ge zegt dat het niet is toegestaan de hand aan zichzelf te slaan en toch zou een liefhebber van de waarheid een stervende in de dood willen volgen?
- Waarom is dat vreemd, Kebes? Hebben Simmias en u in de bijeenkomsten met de Pythagoreeër Philolaos nooit iets over deze zaken gehoord?
 - Niet zo duidelijk, Sokrates.
 - Ik heb hier zelf ook maar toevallig over horen spreken. Het lijkt mij echter niet
- e bezwaarlijk dat toch te vertellen, te meer daar ik zelf op het punt sta van hier te vertrekken. Daarom past het nu misschien wel bijzonder goed te fantaseren over het verblijf aan gene zijde en onze gedachten daarover onder woorden te brengen. Wat kunnen we anders doen in de korte tijd tot zonsondergang?
- Waarom wordt er gezegd dat iemand zichzelf niet mag doden, Sokrates? Ik heb

- Philolaos, toen hij bij ons verbleef, hetzelfde horen zeggen als u en ik heb ook anderen horen zeggen dat het niet mag. Maar ik heb nog nooit iemand horen zeggen waarom.
- 62a - Luister goed, zei Sokrates. Dan zult ge het nu misschien horen. Wellicht vraagt ge u af of er op deze regel geen uitzondering bestaat en of het voor bepaalde mensen in bepaalde omstandigheden niet beter is te sterven dan te leven. En misschien vindt ge het vreemd dat mensen voor wie het beter zou zijn te sterven, daar niet zelf voor mogen zorgen, maar dat ze moeten wachten op een ander, een weldoener.
 Kebes glimlachte en zei op de hem bekende wijze: Zeus mag het weten.
- b Maar Sokrates antwoordde: Al klinkt het u onredelijk in de oren, misschien is er wel een goede reden voor. Er bestaat een niet zo gangbare opvatting, dat mensen in een soort gevangenis leven en dat ze niet uit eigen beweging mogen uitbreken of weglopen. Dit is niet zo eenvoudig te begrijpen, maar het lijkt mij wel duidelijk, Kebes, dat de goden ons behoeden en dat zij over de mensen kunnen beschikken. Vindt ge ook niet?
- c - Ja zeker, zei Kebes.
 - Stel, dat een van uw huisdieren zichzelf zou doden, zonder dat ge uw toestemming daarvoor gegeven hebt. Zou u dan niet boos zijn en het dier willen straffen, als u kon?
 - Zeker, zei hij.
 - Misschien vindt ge het dan nu niet onredelijk dat een mens niet eerder sterft dan dat God dit onvermijdelijk maakt, zoals in mijn geval.
- d - Dat lijkt mij aannemelijk, zei Kebes. Maar daarnet zei u dat filosofen wel bereid zullen zijn te sterven. Dat lijkt me vreemd, als ge nu zegt dat God voor ons zorgt en ons lot in zijn hand ligt. Iemand die zijn verstand gebruikt, onttrekt zich toch niet zo maar aan de aanwijzingen van de god, de beste hoeder van al wat bestaat. Dat is onzinnig. Want een verstandig iemand denkt niet dat hij zonder de god beter voor zichzelf kan zorgen. Een dwaas kan zich dat verbeelden en denken dat hij van zijn meester moet weglopen. Het kan zijn dat hij er niet bij stilstaat dat hij zijn goede meester beter niet in de steek kan laten. In zijn onbezonnenheid kan hij ervandoor gaan. Maar iemand die nadenkt, zal altijd bij zijn meerdere willen zijn. Op grond hiervan lijkt dus het tegenovergestelde van wat wij gezegd hebben aannemelijk, Sokrates. Verstandige mensen past het bedroefd te zijn wanneer zij sterven, terwijl dwazen er blij om zijn. Sokrates scheen met genoegen naar Kebes' redenering te luisteren. Hij keek ons aan en zei: Kebes is een kritische luisteraar, die zich niet lichtvaardig laat overtuigen door de woorden van een ander.
- 63a - Ik denk dat Kebes gelijk heeft, Sokrates, zei Simmias. Waarom immers zouden werkelijk wijze mensen een meerdere in de steek laten en zomaar het contact verbreken? Volgens mij hebben Kebes' woorden betrekking op u, omdat gij de goden, uw goede meesters, zoals ge zelf toegeeft, en ook ons in de steek laat.
- b - Ge hebt gelijk, zei Sokrates. En nu wilt ge waarschijnlijk dat ik als in een rechtszaak Kebes van repliek dien.
 - Zo is het, zei Simmias.
 - Goed dan, ik zal proberen mijn pleidooi voor u nog overtuigender te laten klinken dan voor de rechters. Als ik er niet van overtuigd zou zijn, beste Simmias en Kebes, dat ik terecht zal komen zowel bij wijze en goede goden als ook bij overleden mensen die beter zijn dan de nog levenden, dan zou ik ten onrechte niet treuren over mijn dood. Maar neem nu maar van mij aan dat ik bij goede mensen terecht zal komen, hoewel ik dat eigenlijk niet met zekerheid kan zeggen. Maar als er iets is dat ik wel met zekerheid kan zeggen, is het dat ik bij goden kom die zeer goede meesters zijn. Daarom ben ik niet bedroefd en heb ik alle hoop dat er een toekomst is voor de overledenen. Volgens onze voorouders zal die voor de goeden beter zijn dan voor de slechten.
- c

- d - Maar Sokrates, zei Simmias, houdt ge uw gedachten voor uzelf en verlaat ge ons zonder die met ons te delen? Volgens mij is dit een zaak die ons allen evenzeer ter harte gaat en als ge ons kunt overtuigen, pleit dat ook nog voor u.
 - Ik zal u natuurlijk proberen te overtuigen, zei Sokrates, maar laten we eerst naar Kritoon luisteren, want die schijnt al de hele tijd iets te willen zeggen.
 - Ik wil even iets anders zeggen, Sokrates, zei Kritoon. De man die u het gif te drinken zal geven, heeft mij gezegd dat ge zo min mogelijk moet praten, want van al dat praten raakt ge verhit en dat belemmert de werking van het gif. Daarom moeten veroordeelden soms wel twee of drie gifbekers leegdrinken.
- e - Laat hem maar praten en bekommer u niet om hem, zei Sokrates. Het is zijn taak zich erop voor te bereiden tweemaal, of zelfs driemaal, de gifbeker toe te dienen.
 - Ik dacht wel dat u dat zou zeggen, maar hij valt me er al een hele tijd mee lastig.
 - Laat hem maar, zei Sokrates. Nu wil ik u als mijn rechters antwoorden, waarom het volgens mij aannemelijk is dat een mens, wanneer hij in liefde tot de waarheid heeft geleefd, niet bang is als het einde nadert, omdat hij ervan uitgaat dat het hem na zijn dood ginds goed zal gaan. Hoe dat mogelijk is zal ik u nu proberen uit te leggen, mijn beste Simmias en Kebes. De kans bestaat dat dit de mensen ontgaat, maar diegenen die zich werkelijk toeleggen op filosofie, houden zich in feite met niets anders bezig dan met sterven en dood. En dan is het vreemd om bedroefd of boos te worden, als datgene nadert waarop je je een leven lang hebt voorbereid. Simmias barstte in lachen uit. Bij Zeus, Sokrates, het is helemaal niet grappig wat ge zegt, maar toch maakt ge me aan het lachen. Als de mensen dit zouden horen, zouden ze volgens mij instemmen met uw woorden over filosofie. Ook mijn stadgenoten zullen het er volledig mee eens zijn dat filosofen op zoek zijn naar de dood, en iedereen is er zeker van dat ze die ook verdienen.
- 64a - Daarin hebben ze geen ongelijk, Simmias. Alleen kunnen ze dat niet zeker weten. Want ze weten niet waarom filosofen de dood zoeken, noch of ze die verdienen, noch wat voor dood dat is. Laten we daarom niet stilstaan bij wat mensen zeggen en er met elkaar verder over praten. Weten wij wat de dood is? Is het volgens ons niet de scheiding van ziel en lichaam? Bestaan dan ziel en lichaam niet op zichzelf, de ziel los van het lichaam en het lichaam los van de ziel; is dat niet de dood? Of is de dood iets anders?
 - Nee, dit is het, zei Simmias.
- b - Zie dan of ge het met me eens kunt zijn, mijn beste, want ik denk dat we ons inzicht hierin kunnen verdiepen. Hecht volgens u een liefhebber van de waarheid wel waarde aan genoegens als eten en drinken?
 - Nauwelijks, Sokrates, zei Simmias.
 - En hecht hij veel waarde aan zinnelijke liefde?
 - Geenszins.
 - En het uiterlijk, hecht hij daar volgens u veel waarde aan? Vindt hij mooie kleren en sandalen of andere versierselen van het lichaam belangrijk of hecht hij er niet meer waarde aan dan nodig is?
 - Een echte filosoof hecht er volgens mij niet meer waarde aan dan nodig is.
 - Volgens u zal hij zich dus zo min mogelijk bezighouden met het lichaam en zich richten op de ziel.
 - Zeker.
- c - Dan kunnen we om te beginnen vaststellen dat een filosoof, in vergelijking met andere mensen, zijn ziel min of meer bevrijdt van het lichaam.
 - Dat is duidelijk.
 - Maar als iemand geen genoegens scheidt in het lichamelijke en zich er nauwelijks mee

- inlaat, denkt ge dan niet, Simmias, dat de meeste mensen hem het leven niet waard achten? Iemand die geen aandacht schenkt aan het lichamelijke, is immers half dood; dat zeggen ze toch?
- Het is heel waar wat ge zegt.
 - En wat betreft het verwerven van kennis. Is het lichaam een belemmering, als het deelneemt aan de speurtocht naar kennis? Ik bedoel dit: kunnen het menselijk oog en oor inderdaad waarnemen wat is, of is het zo, naar het woord van de dichter, dat zij niet werkelijk zien en horen? En als die zintuigen al niet nauwkeurig en helder kunnen waarnemen, kunnen de andere het helemaal niet, want die zijn van mindere kwaliteit, of niet soms?
- b
- Nee, dat is juist, zei hij.
 - Maar hoe komt de ziel dan in contact met de waarheid? Want als zij die met behulp van de ogen tracht waar te nemen, wordt zij erdoor misleid.
- c
- Dat klopt.
 - Kan de ziel dan misschien door te overwegen iets gewaar worden van de werkelijkheid?
 - Ja.
 - Maar zij kan het best overwegen, als zij niet gehinderd wordt door het gehoor en het gezicht of door vreugde en pijn. Wanneer zij zoveel mogelijk bij zichzelf blijft en het lichaam met rust laat, benadert zij de werkelijkheid, los van het lichaam en zo min mogelijk eraan gehecht. Is dat niet zo?
 - Ja, zo is het.
- d
- Is dit niet de reden waarom de ziel van de filosoof weinig waarde hecht aan het lichaam, het ontvlucht en zoveel mogelijk bij zichzelf tracht te blijven?
 - Dat is wel duidelijk.
 - Nu het volgende, Simmias: bestaat er volgens ons zoiets als rechtvaardigheid?
 - Bij Zeus, die bestaat, althans wij noemen het zo.
 - En bestaat er zoiets als schoonheid of goedheid?
 - Natuurlijk.
 - Maar hebt ge die ooit met uw ogen waargenomen?
 - Nee, nooit.
 - En hebt ge met een van uw andere zintuigen wel eens zoiets waargenomen? Grootheid, gezondheid, kracht en dergelijke, en dan bedoel ik het wezen ervan. Dat wat het in werkelijkheid is. Kunnen de zintuigen die werkelijkheid waarnemen? Is het niet zo, dat degeen die zich tot het uiterste inspant om het wezen van alles wat hij waarneemt te doorgronden, de werkelijke kennis ervan kan benaderen?
- e
- Zeker.
 - En gebeurt dat niet het zuiverst als volgt: ieder ding volledige aandacht geven en de geest erop laten rusten zonder de aandacht in beslag te laten nemen door beelden of impressies van de zintuigen? Ieder ding op zichzelf met zuivere aandacht onderzoeken, zonder speciaal te kijken of te luisteren, dus los van het lichaam, want het lichaam belemmert de ziel om tot waarheid en inzicht te komen. Is dit niet zo, Simmias? Is dit niet de methode om tot het wezen der dingen door te dringen?
- 66a
- Ik ben het volledig met u eens, Sokrates.
- b
- Zal dit alles de echte filosoof niet aan het denken zetten? Ik hoor ze al: 'Er is een uitweg voor ons. Zolang de rede en het lichaam het onderzoek samen doen, waardoor de ziel beoedeld wordt, zal ons verlangen naar waarheid nooit geheel bevredigd worden. Want het lichaam moet gevoed worden en dat zal ons voortdurend in beslag nemen. En als het
- c

- lichaam ziek is, kunnen wij de speurtocht naar waarheid helemaal niet voortzetten. Verder vervult het lichaam ons dikwijls met begeerten en verlangens, of vrees en waanideeën, of ronduit onzin, waardoor het denken volledig onmogelijk wordt gemaakt. Voor oorlog, opstand en strijd bestaat geen andere aanleiding dan het lichaam en zijn verlangens. Alle oorlogen gaan om geld dat we nodig hebben voor ons lichamelijk onderhoud. Wij zijn de slaven van het lichaam en daarom hebben wij nauwelijks gelegenheid ons met filosofie bezig te houden. En het ergste van alles is, dat als we eens een moment niet voor het lichaam hoeven te zorgen en eindelijk kunnen filosoferen, dan is er overal in ons lichaam lawaai en opschudding, die ons van de wijs brengt en ons belemmert om het ware wezen der dingen te aanschouwen. Dit betekent dat als wij ooit in rust tot dieper inzicht willen komen, wij de dingen alleen vanuit de ziel moeten waarnemen, vrij van het lichaam; dit wil dus zeggen: na de dood en niet tijdens het leven. Dan zal er pas sprake zijn van de wijsheid die wij begeren en waar wij ons minnaars van noemen. Want als de wijsheid niet werkelijk vanuit het lichaam kan worden gekend, dan zal zij of nooit of pas na de dood worden verkregen. Dan is de ziel immers vrij van het lichaam, hetgeen daarvoor niet het geval was. Waarschijnlijk kunnen wij tijdens het leven ware kennis het dichtst benaderen, door ons zo min mogelijk met het lichaam in te laten en er niet meer aandacht aan te besteden dan strikt noodzakelijk is, zodat we niet door het lichamelijke worden overspoeld maar ons ervan zuiveren, totdat God zelf ons ervan verlost. Dan bereiken we onze zuiverste staat en zijn verlost van de onwijsheid van het lichaam. Waarschijnlijk verblijven we dan te midden van de zuivere zielen en hebben deel aan de kennis van al wat zuiver en onbezoedeld is; en waarschijnlijk is dat de waarheid.' Want het kan niet zo zijn dat het onzuivere het zuivere omvat. Denkt ge niet dat de echte weetgierigen zo'n voorstelling van zaken hebben, Simmias, en zulke dingen tegen elkaar zeggen; dat kan toch bijna niet anders?
- Dat lijkt me heel aannemelijk, Sokrates.
 - Als dit waar is, mijn vriend, zei Sokrates, dan heb ik goede hoop dat ik daar, meer dan waar ook, zal verwerven waar ons hele voorbije leven om gedraaid heeft. Dus kan ik met goede moed aan mijn reis beginnen, evenals ieder ander mens die weet dat zijn geest helder is en dus bereid is.
 - Zo is het, zei Simmias.
 - En zoals wij hiervoor al besproken hebben: komt die zuivering of verlichting niet hierop neer dat de ziel zoveel mogelijk van het lichaam gescheiden wordt? Zij moet er dus weer aan wennen, om zich uit alle delen van het lichaam terug te trekken en zichzelf te blijven. Nu en in de toekomst dient zij zoveel mogelijk op zichzelf te bestaan, zonder binding met het lichaam?
 - Zeker, zei hij.
 - En die toestand waarin de ziel gescheiden en verlost is van het lichaam, noemen we toch de dood?
 - Ja zeker, zei hij.
 - En hebben we niet gezegd dat filosofen als enigen altijd oprecht verlangen naar deze verlossing van de ziel en is al hun streven in feite niet gericht op verlossing van de ziel van het lichaam?
 - Dat is duidelijk.
 - Zou het dan niet belachelijk zijn, zoals ik net al zei, als iemand die zich zijn hele leven gewend heeft zo dicht mogelijk bij de dood te leven, bedroefd zou zijn bij het naderen van die dood? Vindt ge dat ook niet belachelijk?
 - Natuurlijk.

- Daarom, mijn beste Simmias, is voor een ware filosoof sterven veel minder beangstigend dan voor andere mensen; hij houdt zich immers zijn hele leven met sterven bezig. Bekijk het eerst eens zo. Zij hebben een hartgrondige minachting voor het lichaam en verlangen niet anders dan de zuivere ziel los van het lichaam. Zouden ze niet eerder blij moeten zijn om daarheen te gaan waar zij hopen te vinden wat zij hun hele leven vol verlangen hebben gezocht? Zij verlangen toch naar wijsheid? En zij willen toch ook graag verlost worden van het lichaam, dat zij afwezen toen het nog bij hen was? Er zijn veel mensen die na de dood van een echtgenoot of kind of een andere verwant graag naar de Hades willen in de hoop hun dierbaren weer te zien en met hen samen te zijn.
- 68a
b
c
d
e
- Daarom zal een liefhebber van de waarheid die vast van mening is dat hij nergens anders dan in de Hades iets zal vinden dat de naam van waarheid verdient, niet bedroefd zijn bij zijn dood, maar blij dat hij daarheen mag gaan. Dat kan niet anders, als hij werkelijk een filosoof is. Hij is immers overtuigd dat de zuivere waarheid alleen daar te vinden is? En dan is het toch heel dwaas, als hij bang is voor de dood?
- Bij Zeus, bijzonder dwaas, zei hij.
- Indien ge een man ziet die op zijn sterfbed bedroefd is, zei Sokrates, dan is dat toch een bewijs dat hij geen liefhebber van de waarheid is, maar van het lichaam? Waarschijnlijk is hij ook bijzonder gesteld op bezit of eer, of op allebei.
- Zo is het beslist, zei Simmias.
- En moed, Simmias, of datgene wat we zo noemen, past dat niet het best bij filosofen?
- Zeer zeker, zei hij.
- En zelfbeheersing, dat wat de meesten zo noemen - het niet meegesleept worden door begeerten, maar deze naast zich neerleggen - is dat niet bij uitstek een eigenschap van mensen die het lichaam niet belangrijker achten dan het is en hun leven doorbrengen in liefde voor de waarheid?
- d
- Dat moet wel, zei hij.
- Kijkt u nu eens naar moed en zelfbeheersing bij andere mensen, als ge wilt, en ge zult zien dat ze verkeerd worden gebruikt.
- Wat bedoelt ge, Sokrates?
- Ge weet toch dat voor de meeste mensen de dood het allerergste is?
- Dat weet ik heel goed, zei hij.
- En als moedige mensen de dood trotseren, doen zij dat dan niet uit vrees voor een nog groter kwaad?
- Zo is het.
- e
- Daaruit volgt dat alle mensen moedig zijn uit vrees, behalve filosofen. Maar, men kan niet uit lafheid moedig zijn.
- Nee, dat kan niet.
- En bescheidenheid dan? Is het daarmee niet net zo gesteld? Hun zelfbeheersing is eigenlijk een soort mateloosheid. Misschien lijkt dat onmogelijk, maar toch komt de onnozele manier waarop zij zichzelf beheersen, daarop neer. Want uit angst te verliezen waar ze gek op zijn, ontzeggen ze zich andere dingen waar ze ook gek op zijn. En een mens die overheerst wordt door iets waar hij gek op is, moet mateloos zijn. Door verslaving aan het ene genoeg onderdrukken zij een ander genoeg. Daarom zei ik dat hun zelfbeheersing gepaard gaat met een soort van mateloosheid.
- 69a
- Dat klinkt aannemelijk.
- Mijn beste Simmias, het lijkt me niet verstandig om stuivertje te wisselen met
- b
genoegens, verdriet en angst, en zo een beetje meer te ruilen tegen een beetje minder. Het

- enige goudstuk waartegen dit alles geruild kan worden, is wijsheid. Daarmee kan men alles kopen en verkopen, zoals moed, zelfbeheersing en rechtvaardigheid. Kortom, ware deugd bestaat alleen in gezelschap van wijsheid en gaat uit boven genoegens en angst. Maar als men dit alles inwisselt zonder wijsheid, dan is het geen deugd, maar verslaving; en dat is geen gezonde situatie. Wat waar is, vermengt zich niet met genoegens en pijn en dergelijke. En het betrachten van deugden als bescheidenheid, rechtvaardigheid, moed en ook wijsheid stelt ons in staat ons te zuiveren van wat onwaar en ongezond is; zij vormen een eerste wijding.
- Degenen die de inwijdingsceremonieën voor ons ontwierpen, waren waarschijnlijk zodom nog niet. In raadselachtige spreuken verkondigden zij lang geleden dat wie oningewijd en zonder zijn leven in dienst te hebben gesteld van een vast doel in de Hades aankwam, in modder en vuil zou leven. Maar wie daar zou aankomen na een leven te hebben volbracht als een proces van zuivering, leeft te midden van de goden. En er wordt ook gezegd: velen dragen de wijnrankstaf, maar weinigen zijn Bacchanten. En deze laatsten kunnen volgens mij vergeleken worden met ware filosofen. Ik heb in mijn leven zo weinig mogelijk onbeproefd gelaten en ik heb er mij volledig voor ingezet om een liefhebber van de waarheid te zijn. En of ik mij goed heb ingezet en iets volbracht heb, zal ik, zo God het wil, spoedig zeker weten als ik ginds ben aangekomen. Dit is mijn antwoord, mijn beste Simmias en Kebes. Daarom is het voor mij natuurlijk niet moeilijk u en de wereldse meesters te verlaten. Ik ga er immers vanuit dat ik daar goede meesters en vrienden zal treffen, evenals hier. En als mijn verdediging voor u geloofwaardiger klinkt dan voor mijn Atheense rechters, dan heb ik geluk gehad.
- 70a Na deze woorden van Sokrates zei Kebes: Mijn beste Sokrates, gij hebt heel mooi gesproken, maar wat u over de ziel zei, geloven de mensen niet. Want zij denken dat op de dag dat een mens sterft, de ziel het lichaam verlaat en verdwijnt en dat er niets van de ziel overblijft. Zij denken dat de ziel het lichaam verlaat als een zuchtje wind of een sliertje rook en vervliegt tot er nergens meer iets van over is. Maar als de ziel ergens op zichzelf zou blijven bestaan, onbereikbaar voor al die tegenspoed waarover ge zojuist sprak, dan zou men terecht mogen verwachten dat het waar is wat ge zegt, Sokrates. Maar men moet wel van heel goeden huize komen om aannemelijk te maken dat de ziel van een overledene als een vorm van kracht en bewustzijn blijft bestaan.
- Dat is waar, Kebes, zei Sokrates. En wat doen we nu? Wilt ge hier nog verder over praten?
- Ja, ik zou graag willen horen wat ge hierover denkt, zei Kebes.
- c - Ik denk dat zelfs een grappenmaker bij het volgen van dit gesprek niet op het idee zal komen dat ik zomaar een verhaaltje sta te vertellen en het onderwerp niet ernstig neem. Laten we daarom, als ge daarmee instemt, onze speurtocht voortzetten. Laten wij ons eens de vraag stellen of de zielen van de gestorvenen eigenlijk wel in de Hades verblijven. Wij kennen nog een oude overlevering waarin wordt verteld dat de zielen er weliswaar heengaan, maar hier vervolgens opnieuw geboren worden. Als waar is dat de zielen weer geboren worden uit het rijk der doden, dan moeten zij daarginds toch voortbestaan. Want als zij daarginds niet voortbestaan, kunnen zij toch ook niet opnieuw geboren worden. Als dus zou blijken dat de zielen vanuit het dodenrijk weer op aarde komen, dan staat daarmee vast dat zij ginds voortbestaan. Indien ze echter nog ergens anders vandaan terugkeren op aarde, dan moeten wij een andere benadering zoeken.
- Dat is zeker, zei Kebes.
- Ge kunt dit het gemakkelijkst uitvinden door niet alleen te letten op mensen, maar ook op dieren en planten, kortom op alles wat geboren wordt. Komen deze niet alle voort uit

hun tegendeel, indien zoiets tenminste bestaat; zoals schoon voortkomt uit lelijk, recht uit onrecht en zo voort? Laten wij onderzoeken of alles wat een tegendeel heeft, slechts daaruit kan voortkomen. Iets dat groter wordt, komt voort uit iets kleiner, alvorens het groter kan worden, is dat niet zo?

- Ja.
- 71a - En iets dat kleiner wordt, wordt kleiner vanuit iets groters, is het niet?
 - Zo is het.
 - En zo ontstaat het zwakke uit het sterke en het langzame uit het snelle.
 - Zeker.
 - En zo is het ook met kwaad uit goed en rechtvaardig uit onrechtvaardig.
 - Ja zeker.
 - Dan houden we het erop dat alles voortkomt uit zijn tegendeel.
 - Zo is het.
- b - En is er misschien een verschil tussen deze twee vormen van ontstaan: nu eens ontstaat het een uit het ander, en dan weer ontstaat het ander uit het een. Het verschil tussen groot en klein is toename en afname; het ene noemen we een vermeerdering en het andere een vermindering, nietwaar?
 - Ja.
 - En is het zo ook niet met ontleden en verbinden, afkoelen en verwarmen en al dat soort tegenstellingen? Misschien kunnen we het soms niet benoemen, maar is het in werkelijkheid niet zo dat deze tegenstellingen uit elkaar ontstaan en in elkaar overgaan?
 - Dat is zeer zeker het geval.
- c - Welnu, zei Sokrates, staat er dan iets tegenover leven, zoals slapen staat tegenover waken?
 - Zeker, zei Kebes.
 - Wat dan?
 - Dood.
 - Deze paren van tegenstellingen komen dus uit elkaar voort en gaan in elkaar over en in beide gevallen zijn er overgangsprocessen in beide richtingen, is het niet?
 - Ja zeker.
 - Ik zal u vertellen over het ene paar tegenstellingen en de overgangen daartussen, zei
- d Sokrates. En dan vertelt u mij over het andere paar. In het ene geval hebben we slapen en waken. Slapen komt voort uit waken en waken komt voort uit slapen en de ene overgang noemen we inslapen en de andere ontwaken. Bent ge het daarmee eens?
 - Ja zeker.
 - Vertelt u mij dan op dezelfde manier over leven en dood. Deze beide zijn volgens u toch tegengesteld?
 - Zeker.
 - En komen zij uit elkaar voort?
 - Ook dat.
 - Wat komt er dan voort uit leven of waarin gaat het leven over?
 - De dood.
 - En wat komt er voort uit dood en waarin gaat dood over?
 - Dat kan niet anders zijn dan leven, zei Kebes.
 - Uit de doden komen dus alle levende mensen en dingen voort, Kebes?
- e - Dat spreekt vanzelf, zei Kebes.
 - Daaruit volgt dat onze zielen in de Hades voortbestaan.
 - Dat zou je wel denken.

- En van deze twee overgangprocessen is er een duidelijk waarneembaar. Want sterven is toch duidelijk?
- Ja zeker, zei Kebes.
- Hoe nu verder? Zullen we dan nu eens uitgaan van het omgekeerde proces, als de natuur dat toelaat? We nemen aan dat er zoiets bestaat als sterven in de omgekeerde richting?
- Goed, zei hij.
- Wat is dat dan?
- Weer tot leven komen.
- 72a - Dus dit weer tot leven komen is, als het bestaat, een overgangproces vanuit de dood naar het leven.
- Zeker.
- Dan zijn we het er dus over eens dat enerzijds de levenden afkomstig zijn van de doden en dat anderzijds de doden afkomstig zijn van de levenden. En dat lijkt mij een afdoende bewijs voor het feit dat de zielen van de gestorvenen moeten voortbestaan ergens op een plaats vanwaar zij weer in het leven terugkeren.
- Dat lijkt mij ook, Sokrates; het volgt uit het voorgaande.
- Ja, wij hebben gelijk, geloof ik, Kebes, en wel om de volgende reden. Stel dat b wordingsprocessen niet cyclisch zouden verlopen, dus niet in een heen en weer gaande beweging, maar dat zij alleen maar rechtlijnig zijn, zonder teruggaande beweging, zelfs zonder bocht, dan zou uiteindelijk iedere vorm gelijk zijn en ook iedere ervaring, en er zou geen sprake meer zijn van ontwikkeling.
- Hoe bedoelt ge dat, Sokrates?
- c - Wat ik zeg is niet ingewikkeld. Stel dat wel het inslapen bestaat, maar het ontwaken daartegenover niet. Het beeld van een eeuwigslapende Endymion zou dan onzin zijn, hij zou verdwijnen, want alles en iedereen zou zich in dezelfde toestand bevinden als hij, in slaap. En stel dat alles alleen maar zou samenklonteren en er niets meer in delen ontleed kon worden, dan zou de uitspraak van Anaxagoras - dat alles een grote klont is - snel bewaarheid worden. En indien alles wat leefde zou sterven en vervolgens dood zou d blijven en van daaruit niet meer tot leven zou komen, dan zou er uiteindelijk onontkoombaar alleen maar dood zijn en geen leven. Geen enkel levend wezen zou zich aan de dood kunnen onttrekken, als het zo is dat alles wat sterft niet weer tot leven zou kunnen komen.
- Nee, dat lijkt mij niet, Sokrates, zei Kebes. Volgens mij hebt gij volkomen gelijk.
- Kebes, ik ben er vast van overtuigd dat het zo is. Wij hebben ons niet laten misleiden.
- e Wederopstanding is een feit, omdat uit dood leven ontstaat en dus bestaat de ziel van de overledene inderdaad.
- Bovendien, viel Kebes hem in de rede, als dat waar is, komt het overeen met wat ge ons zo dikwijls voorhoudt, dat het verkrijgen van kennis niets anders is dan zich herinneren; volgens die natuurwet herinneren wij ons nu wat wij in vroeger tijden gekend hebben.
- 73a Dit zou onmogelijk zijn, tenzij onze ziel ergens verblijft voor zij in deze menselijke gedaante geboren wordt. Ook dit wijst in de richting van onsterfelijkheid van de ziel.
- Maar Kebes, onderbrak Simmias hem, hoe bewijst ge dit? Fris mijn geheugen eens op, want op het ogenblik laat het mij in de steek.
- Het is het beste, sprak Kebes, om het als volgt te zien: als mensen iets gevraagd wordt en de vragen worden goed gesteld, dan zullen zij op alles een antwoord hebben. Dit kunnen zij alleen maar, omdat in hen herinnering en onderscheidingsvermogen werkzaam zijn. Het duidelijkst komt dit naar voren, wanneer men hun een diagram of

- iets dergelijks voorhoudt.
- b - Als ge hierdoor niet overtuigd bent, Simmias, sprak Sokrates, kijk dan of ge het met de volgende zienswijze eens kunt zijn. Want het irriteert u, als er gezegd wordt dat leren een kwestie van herinnering is, nietwaar?
- Helemaal niet, sprak Simmias, maar ik zou graag iets meer willen weten over ons onderwerp van gesprek: herinnering. Het begint me al wat te dagen door wat Kebes me
- c probeerde uit te leggen en ik ben bijna overtuigd. Niettemin zou ik nu graag horen wat gij te zeggen hebt.
- Ik wil dit zeggen, zei Sokrates. Wij zijn het erover eens, dunkt me, dat als iemand zich iets herinnert, hij er ooit eens eerder zijn aandacht op gericht moet hebben.
- Zeker, zei Simmias.
- Zijn wij het er dan ook over eens, dat als de aandacht op iets gevestigd wordt, er dan een bepaalde herinnering opkomt? Ik bedoel dit. Als iemand iets ziet, hoort of met een ander zintuig waarneemt, dan kent hij niet alleen datgene wat hij ziet, hoort enz., maar er komt ook iets anders bij hem op. Niet waar hij zijn aandacht op richt, maar iets anders. En is het dan niet juist om te zeggen dat de waarneming een herinnering oproept?
- d - Hoe bedoelt ge dat?
- Het volgende: het kennen van een mens is iets anders dan het kennen van een lier.
- Natuurlijk.
- Ge weet, wanneer de minnaar de lier of het gewaad van zijn geliefde ziet of iets anders wat deze pleegt te gebruiken, dan gebeurt er het volgende: hij ziet de lier en in de geest rijst het beeld op van de jongen van wie de lier is. Als men Simmias ziet, denkt men meteen ook aan Kebes. En zo zijn er tientallen voorbeelden te noemen.
- Dat is waar, zei Simmias.
- e - Dit is dus een vorm van herinnering, zei Sokrates. Vooral wanneer dat gebeurt met dingen die men in de loop van de tijd uit achteloosheid is vergeten?
- Zeker.
- Welnu, ging hij verder. Kan men door het zien van een afbeelding van Simmias herinnerd worden aan Kebes?
- Inderdaad, zei Simmias.
- Dan kan men dus ook door het zien van een afbeelding van Simmias herinnerd worden aan Simmias zelf?
- 74a - Zo is het, zei deze.
- Dit alles laat dus zien, dat men zich zowel kan herinneren wat lijkt op de waarneming als ook wat er niet op lijkt.
- Dat is zo.
- Maar wanneer de herinnering tot stand komt door associatie, ligt het dan niet voor de hand dat men nagaat of de waarneming wel genoeg overeenstemt met de herinnering?
- Dat moet wel.
- Laten wij eens zien of dit inderdaad zo is. We kunnen zeggen dat er zoiets is als 'hetzelfde'. Ik bedoel niet dat het ene stuk hout hetzelfde is als het andere of de ene steen dezelfde als de andere, maar ik bedoel iets dat hier los van staat, namelijk hetzelfde als zodanig. Kunnen we zeggen dat er zoiets bestaat, of niet?
- b - Bij Zeus, dat is zeker, zei Simmias.
- En weten we wat dat is?
- Ja zeker.
- En hoe komen we aan die kennis? Is die kennis niet afkomstig van de dingen waar we zoeven over spraken; die stukken hout of steen of andere dingen die wij als hetzelfde

- zagen? En zijn we daardoor niet tot inzicht gekomen omtrent 'hetzelfde' als zodanig, dat iets anders is dan die eerste oppervlakkige gelijkheid? Bekijk het nog eens zo: gelijke stukken steen en hout kunnen in een opzicht wel hetzelfde zijn maar in een ander opzicht niet.
- Ja zeker.
 - Maar die dingen die hetzelfde zijn, leken die u ooit niet hetzelfde? Of leek hetzelfde als zodanig ooit niet hetzelfde?
- c
- Nooit, Sokrates.
 - Dan is het feit dat dingen hetzelfde zijn, dus niet hetzelfde als te spreken over het volmaakte Zelf.
 - Nee, helemaal niet, Sokrates.
 - Want het feit dat dingen hetzelfde zijn, maar niet hetzelfde in absolute zin, heeft u toch de kennis gebracht over dat volmaakte Zelf.
 - Dat is juist.
 - En de gelijkenis die ge waarnam, hoeft daarbij niet identiek te zijn met het volmaakte Zelf.
 - Nee, zeker niet.
- d
- Dat hoeft ook niet, want wanneer ge door het kijken naar iets willekeurig een beeld krijgt van iets anders, dan is dat herinnering.
 - Zeker.
 - Welnu, zei Sokrates, is iets dergelijks niet ook het geval met de gelijke stukken hout en de gelijke dingen waar we het over hadden? Komt de gelijkenis daartussen overeen met een idee van hetzelfde of ontbreekt er nog iets aan?
 - Er ontbreekt nog heel veel aan.
- e
- Bij het kijken naar iets kan de volgende gedachte opkomen: 'Wat ik nu waarneem, vertoont een sterke gelijkenis met iets anders, maar het is het niet helemaal'. Dit betekent dat we ooit iets waargenomen hebben waaraan we deze waarneming, die niet helemaal dezelfde is, refereren, nietwaar?
 - Daar zijn we het over eens.
 - Welnu, gaat dit ook op voor een gelijkenis tussen voorwerpen en hetzelfde als zodanig?
 - Ja zeker.
- 75a
- Dan moeten we weet hebben van het Zelf, voordat we ooit een gelijkenis tussen voorwerpen zagen die sterk overeenkwam met hetzelfde als zodanig, maar het toch niet was. Dan zijn we het er ook over eens dat wij deze kennis alleen tot onze beschikking hadden dank zij het zien, het voelen of door een ander zintuig. Anders had deze kennis onmogelijk aanwezig kunnen zijn.
 - Dat is ook precies wat uit ons gesprek zo duidelijk naar voren komt, Sokrates.
 - Door gebruik te maken van onze zintuigen moeten we dan tot het inzicht komen dat alles wat zintuiglijk waarneembaar is, dat ene tracht te benaderen waarmee het wezenlijk overeenkomt en ook dat die volmaaktheid nog niet bereikt is. Of hoe zeggen we dat?
 - Ge hebt het goed uitgedrukt.
 - Dus voor we begonnen te zien, horen enzovoort, moeten we ergens de kennis ontvangen hebben over dat volmaakte Zelf. Anders konden we overeenkomsten die de zintuigen ons tonen, niet als zodanig herkennen en ook niet zien, dat alles naar dat overeenkomen streeft, maar het volmaakte daarin nog niet bereikt heeft.
 - Alles wat hiervoor gezegd is, moet ons wel tot dit inzicht brengen, Sokrates.
 - En konden we onze ogen, oren en de andere zintuigen direct na de geboorte al gebruiken?
- b

- c - Ja zeker.
- Zeggen we ook dat die kennis van het Zelf al voor de zintuiglijke indrukken aanwezig was?
- Ja.
- Dan moeten we die kennis al voor onze geboorte gekregen hebben.
- Dat moet wel.
- Als wij die kennis reeds voor onze geboorte kregen en dus met kennis ter wereld kwamen, dan wisten we voor we het levenslicht aanschouwden en vanaf het eerste begin van ons leven wat hetzelfde als zodanig is en tevens wat het meerdere en het mindere is en al dat soort abstracte begrippen. En dit gaat niet alleen op voor het volmaakte Zelf, maar ook voor het volmaakt schone, het volmaakt goede, het volmaakt rechtvaardige en
- d het volmaakt heilige en, mag ik wel zeggen, voor alles waar we met behulp van onze methode van vraag en antwoord een standaard voor stellen. Daaruit volgt dat de kennis die wij over dit alles hebben, van voor onze geboorte dateert.
- Dat is juist.
- En als we dit weten nooit vergeten, zal ons dit vanaf onze geboorte en gedurende het leven vergezellen. Want weten wil zeggen: de verkregen kennis ongeschonden bewaren. En vergeten, Simmias, wil dat niet zeggen dat we kennis verloren laten gaan?
- Volkomen waar, Sokrates.
- e - Als we de kennis die wij voor onze geboorte verwierven, zijn kwijtgeraakt bij onze komst in deze wereld en als we die kennis die we ooit vroeger bezaten, later weer aan het licht brengen door gebruik te maken van de zintuigen, is leren dan niet hetzelfde als het ophalen van aangeboren kennis? En is herinnering daar niet het juiste woord voor?
- Zeer zeker.
- 76a - Want blijkbaar kan een bepaalde indruk via gezicht, gehoor of anderszins iets anders in de geest oproepen dat we vergeten waren en dat met die indruk in verband staat, of het er nu op lijkt of niet. Volgens mij zijn er dus twee mogelijkheden: of wij worden allen met die kennis geboren en die kennis blijft ons hele leven paraat, of wij herinneren ons pas later alles en we noemen dat leren; en dan is leren dus herinnering.
- Zo is het precies, Sokrates.
- b - Welke mogelijkheid kiest ge, Simmias? Kwamen we met kennis ter wereld of herinneren we ons later wat we vroeger reeds geweten hebben?
- Ik kan de keuze nu nog niet maken, Sokrates.
- Hoe denkt ge dan hierover? Ge kunt kiezen en u er een mening over vormen: wanneer een mens kennis bezit, kan hij dan uiting geven aan wat hij weet of niet?
- Ja zeker kan hij dat, Sokrates.
- Denkt ge dat alle mensen uiting kunnen geven aan de dingen waar we nu over gesproken hebben?
- Was dat maar waar, zei Simmias. Maar ik vrees maar al te zeer dat er morgen op dit uur niemand meer zal zijn die daartoe in staat is.
- c - Denkt ge dan niet, dat alle mensen dit weten?
- Welnee, Sokrates.
- Dus ze herinneren zich wat ze ooit geweten hebben?
- Dat moet wel.
- Wanneer deden onze zielen die kennis dan op? Toch niet na onze geboorte?
- In geen geval.
- Eerder dus.
- Ja.

- De ziel bestond dus voordat zij de menselijke vorm aannam, los van het lichaam, en zij had bewustzijn, Simmias.
- d - Tenzij we die kennis bij de geboorte verkrijgen, Sokrates, want dat kan ook nog.
- Ja maar, goede vriend, wanneer raken we die kennis dan kwijt? We waren het er net over eens, dat we er niet mee worden geboren. Verliezen we die kennis op het moment dat we haar krijgen? Of gebeurt het volgens u op een ander tijdstip?
- Geenszins, Sokrates, ik was me er niet van bewust dat ik nonsens uitkraamde.
- Is het volgende nu het geval, Simmias? We gaan er gewoonlijk van uit dat het schone en het goede en al zulke wezenlijke zaken bestaan. Wanneer we onze gewaarwording herleiden tot zoiets wezenlijks waarvan we ontdekt hebben dat het vroeger al bestond en in ons is, en wanneer we die gewaarwordingen hiermee vergelijken, is dan ook niet, evenals het bestaan van deze wezenlijke dingen, het bestaan van onze ziel - al voor onze geboorte - een feit? Als dat niet zo is, wordt ons gesprek toch zinloos? Is dit nu zo en houdt het bestaan van deze wezenlijke zaken nu ook het bestaan van onze ziel voor de geboorte in? En zou uit het ontbreken van dit wezenlijke niet het ontbreken van een ziel moeten volgen?
- e - Naar mijn mening is dit beslist het geval, Sokrates, zei Simmias. We komen in ons gesprek nu tot de schitterende conclusie dat onze ziel er al voor de geboorte was, evenals het wezenlijke dat ge noemt. Het is me nu immers volkomen duidelijk, dat al deze dingen als het schone en het goede en al het andere waarover ge net gesproken hebt, werkelijk bestaan; dat is, dunkt me, voldoende bewezen.
- 77a - Maar hoe staat het met Kebes, zei Sokrates. Hij moet er ook van overtuigd zijn.
- Hij is geheel overtuigd, lijkt me, zei Simmias. En hij is nog wel iemand die uiterst moeilijk te overtuigen is. Ik denk dat ook hij nu gelooft dat onze ziel er al was voor de geboorte. Maar of de ziel er na onze dood ook nog zal zijn, dat moet volgens mij nog bewezen worden, Sokrates. De meeste mensen geloven nog dat na iemands dood zijn ziel oplost en dat dat het einde is. Want wanneer we ervan uitgaan, dat de ziel elders wordt geboren en gevormd en bestaat voor haar intrede in een menselijk lichaam, waarom zou zij dan niet sterven en oplossen na haar verblijf in een lichaam?
- b - Ge hebt gelijk, Simmias, zei Kebes. Het lijkt me dat we maar de helft hebben aangetoond van wat te bewijzen was, namelijk dat de ziel voor onze geboorte al bestond. Maar we moeten ook nog bewijzen, dat onze ziel niet alleen voor de geboorte bestaat, maar ook na onze dood blijft bestaan, als we tenminste een volledig bewijs willen.
- Dat is al bewezen, Simmias en Kebes, sprak Sokrates, en wel als volgt: breng dit in verband met waar we het eerder over eens waren, namelijk dat al wat leeft, geboren wordt uit het dode. Want als de ziel er in een eerder stadium al is, dan kan zij, wanneer zij weer tot leven komt en geboren wordt, toch nergens anders uit geboren worden dan uit het dode en de dode staat. En omdat zij weer geboren moet worden, moet zij er na haar dood toch ook nog zijn? Dus het bewijs waar ge het over had, is al geleverd. Maar ik zie dat gij en Simmias deze redenering nader willen onderzoeken en dat u de kinderlijke angst bekruipt, dat de wind de ziel verwaait en verstrooit, wanneer deze het lichaam verlaat. Gij zult dat niet zo gauw denken, als het toevallig rustig weer is, maar vooral als iemand de laatste adem uitblaast tijdens een storm.
- d - Kebes zei lachend: Stel dat wij daar bang voor zijn, Sokrates, probeer ons dan maar eens op andere gedachten te brengen. Wij hoeven dan wel niet bang te zijn, maar misschien is er een kind in ons dat daar bang voor is. Laten wij dus proberen dat kind te bewegen niet langer als de dood voor de dood te zijn.
- e - In dat geval helpt het om te zingen, zei Sokrates. Ik zou elke dag net zolang voor het

- kind zingen totdat zijn vrees verdwenen is.
- 78a - Maar gij gaat ons verlaten, Sokrates. Hoe vinden we iemand anders die dat met zijn stem kan bereiken?
- Griekenland is groot, Kebes, zei hij, en telt veel edele mannen, ook onder de vreemdelingen; overal moet naar een dergelijke zanger gezocht worden, en daarbij mogen kosten noch moeiten worden gespaard, want er is niets waar u beter uw geld aan kunt besteden. En u moest ook maar in uw eigen kring zoeken, want misschien is er wel niemand die geschikter is dan gij zelf.
- b - Dat zullen we doen, zei Kebes. Maar laten we de draad weer opvatten op het punt waar we zijn afgeweken. Bent ge nog bereid?
- Waarom niet? Heel graag zelfs.
- Mooi, zei Kebes.
- Vooruit dan, zei Sokrates, is het niet belangrijk dat we ons afvragen wat er in ons onderhevig is aan ontbinding en waardoor we lijden en wat in ons niet onderhevig is aan ontbinding en ons dus niet doet lijden? Bovendien moeten we ons afvragen of daaruit vrees en zorg over onze ziel ontstaan en of dat trouwens wel iets met de ziel te maken heeft.
- Dat is waar, zei Kebes.
- c - Is een samenstelling niet per definitie onderhevig aan ontbinding? Het werd opgebouwd, dus valt het ook weer uiteen. En in het andere geval: alles wat niet samengesteld is, zal door zijn enkelvoudige aard juist niet onderhevig zijn aan ontbinding!
- Dat wil ik wel aannemen, zei Kebes.
- Dingen die altijd hetzelfde zijn en het kenmerk van eenheid dragen, zijn dus hoogstwaarschijnlijk niet samengesteld, terwijl dingen die nooit hetzelfde zijn, uit verschillende delen bestaan.
- Ja, dat denk ik ook.
- Laten we nu de verbinding leggen met hetgeen we hiervoor bespraken. Bij ons onderzoek hadden wij het over het wezenlijke, dat wij het zijn zullen noemen. Is deze essentie altijd hetzelfde of verandert zij al naar de omstandigheden? Laat datgene wat altijd hetzelfde is, of het schone, of alles wat op zichzelf bestaat, of het zuivere zijn zelf, laat dit ook maar een spoor van verandering toe, hoe kort ook? Of blijft al het essentiële, juist omdat het volkomen zichzelf is en alleen maar dat, altijd gelijk en kan er nooit of te nimmer sprake zijn van enige verandering?
- d - Het moet altijd gelijk zijn, Sokrates, zei Kebes.
- Maar we zeggen van allerlei dingen, mensen, paarden, kleren enzovoort, dat ze mooi zijn of hetzelfde of iets dergelijks; we gebruiken daarvoor dus dezelfde benaming als voor het essentiële. Zijn deze dingen dan ook onveranderlijk of zijn ze integendeel nooit aan zichzelf of aan elkaar gelijk en zijn ze om zo te zeggen nooit hetzelfde?
- Ze zijn nooit hetzelfde, zei Kebes.
- e - Deze dingen kun je voelen en zien, ze zijn met de zintuigen waarneembaar, terwijl de dingen die altijd hetzelfde zijn, niet op die manier waargenomen kunnen worden. Ge kunt er alleen via de weg van de rede zicht op krijgen; hun beeld blijft immers verborgen voor de ogen?
- Precies, zei Kebes, zo is het.
- Laten wij nu aannemen dat er twee soorten wezens zijn, de zichtbare en de onzichtbare.
- Goed.
- Het onzichtbare is steeds hetzelfde, terwijl het zichtbare steeds verandert.

- Akkoord.
- b - Goed dan, bestaan wij zelf niet uit een lichaam en een ziel?
- Zeker.
- En waar lijkt het lichaam nu het meest op?
- Dat is nogal duidelijk, op de zichtbare wezens.
- En is de ziel dan zichtbaar of onzichtbaar?
- Onzichtbaar, Sokrates, althans voor mensen.
- Maar wij spreken toch over zichtbaar en onzichtbaar naar menselijke maatstaven, of naar die van iets anders?
- Die van mensen.
- En is de ziel dan te zien?
- Neen.
- Onzichtbaar dus?
- Ja.
- Dus de ziel heeft meer gemeen met het onzichtbare dan het lichaam, en het lichaam meer met het zichtbare?
- c - Dat moet zo zijn, Sokrates.
- Als een ziel zich naar buiten richt door middel van het zien of horen, of door middel van een ander zintuig, dan maakt zij gebruik van het lichaam. Gebruik maken van het lichaam of gebruik maken van de zintuigen is immers hetzelfde. Als de ziel dat doet, kan zij door het lichaam meegetrokken worden naar het veranderlijke, en dan dwaalt zij af en doolt rond als een dronkeman, doordat zij zich hecht aan dit soort dingen.
- Zeker.
- d - Maar wanneer de ziel vanuit zichzelf waarneemt, begeeft zij zich dus in het zuivere, het eeuwige, onsterfelijke en onvergankelijke. En zij vereenzelvigd zich hier altijd mee vanwege haar verwantschap, telkens wanneer zij op zichzelf is en dit mogelijk is. Dan is zij gestopt met haar dwaaltocht en zij blijft onveranderd, omdat zij van die dingen vervuld is. En die staat wordt dus wijsheid genoemd.
- Zeer zeker, Sokrates, wat ge zegt is volkomen juist.
- Wanneer we uitgaan van wat we eerder hebben vastgesteld en van wat we zojuist bespraken, dan is er wederom de vraag: waar lijkt de ziel het meest op en waar hoort zij thuis?
- e - Ik denk, Sokrates, zei Kebes, dat zelfs de domste na deze discussie zal moeten toegeven dat de ziel in ieder opzicht meer lijkt op dat wat altijd hetzelfde is, dan op wat dat niet is.
- 80a - Bekijk het nu eens als volgt: als de ziel en het lichaam verenigd zijn, heeft de een vanzelfsprekend een dienende taak en laat zich leiden, terwijl de ander van nature leider en heerser is. Welke van de twee komt volgens u overeen met het goddelijke en welke met het sterfelijke? Of bent u niet van mening, dat het zo geregeld is, dat het goddelijke de leiding heeft en dat het sterfelijke geleid wordt en dient?
- Ja, dat denk ik wel.
- En op welk van de twee lijkt de ziel dan?
- Het is duidelijk, Sokrates, dat de ziel past bij het goddelijke en het lichaam bij het sterfelijke.
- b - Maar kijk eens, Kebes, zei hij, of uit alles wat we gezegd hebben niet volgt, dat de ziel geheel overeenkomt met het goddelijke, onsterfelijke, intelligente, uniforme en onoplosbare, en onvergankelijk is, terwijl het lichaam daarentegen overeenkomt met het menselijke en sterfelijke, het veelvormige, onintelligente en oplosbare, en steeds aan verandering onderhevig is. Kunnen wij tot een andere conclusie komen dan deze, Kebes?

- Nee, dat kunnen wij niet.
- Kunnen we, nu we dit vastgesteld hebben, zeggen dat het lichaam snel zal ontbinden, terwijl daarentegen de ziel niet of nauwelijks aan ontbinding onderhevig is?
- Natuurlijk.
- c - Want bedenk wel, zei hij, dat wanneer een mens sterft, het zichtbare deel van hem, namelijk het lichaam, dat tot de fysieke wereld behoort en dat wij het stoffelijk overschot noemen, voorbestemd is te vergaan en uiteen te vallen. Lichamen die niet onmiddellijk ontbinden, kunnen nog een lange tijd in stand blijven, wanneer zij op het moment van sterven in goede staat verkeren en het sterven tevens op een gunstig tijdstip plaatsvindt. Wanneer het lichaam gedroogd en gebalsemd wordt op de manier van de Egyptenaren,
- d blijft het zelfs gedurende een onafzienbare tijd zo goed als geheel intact. En al vergaat ook zo'n lichaam op den duur, de botten, de pezen en dergelijke zijn bij wijze van spreken onvergankelijk. Of niet soms?
 - Ja.
 - Maar wordt de onzichtbare ziel, die immers afkomstig is uit de Hades, verstrooid zodra zij uit het lichaam is getreden en sterft zij dan, zoals de meeste mensen zeggen, wanneer zij weer naar die edele, schone en onzichtbare plaats terugkeert, de Hades dus, waar de god in zijn goedheid en wijsheid zetelt en waarheen, zo God het wil, ook mijn ziel
 - e spoedig zal gaan? Neen, beste Kebes en Simmias, het is eerder zo: wanneer de ziel schoon is uitgetreden zonder zich aan het lichaam te hebben gehecht - het lag immers niet in haar aard tijdens het leven met het lichaam iets te delen, maar zij hield er zich vrij van - blijft zij volledig bij zichzelf, want dat is haar eerste zorg. Dit betekent in feite dat
 - 81a zij de wijsheid oprecht begeert en tijdens het leven leert sterven; want wat is wijsbegeerte anders dan leren sterven?
 - Dat is het.
 - Omdat de ziel daar thuis hoort, trekt zij zich terug in zichzelf: het ongemanifesteerde, het goddelijke, onsterfelijke en alwijze. Eenmaal zover gekomen, is zij gelukkig, vrij van zonde, dwaasheid, vrees, vrij van hevige begeerten en van alle andere menselijke kwalen. Volgens mensen die zich dat herinneren, brengt zij daar voortaan haar tijd met de goden door. Is dat niet zo, Kebes?
 - Zo is het, zei deze.
 - b - Maar wanneer de ziel van het lichaam scheidt, en wel besmet en bezoedeld is, omdat zij zich al die tijd naar het lichaam richtte, het koesterde en er zich druk om maakte, dan is die ziel in de ban geraakt van alles waar het lichaam naar verlangde en van genoot. Alleen de uiterlijke schijn telde: dus wat het lichaam kon aanraken, zien, eten, drinken of waarmee het de liefde kon bedrijven. En alles wat voor de ogen weliswaar duister en onzichtbaar is, maar volstrekt toegankelijk en duidelijk voor wie wijsheid begeert, voor
 - c dat alles bestond slechts afkeer en vrees en het werd gemeden. Denkt ge dat zo'n ziel na de scheiding van het lichaam even zuiver is?
 - Vast niet, zei hij.
 - Ik denk dat zij toch doordrenkt is van elementen die bij het lichaam horen. Zij is er mee verweven doordat zij zich er zo vertrouwd mee had gemaakt, er altijd mee samen was en er zich zo druk om maakte.
 - Absoluut.
 - We weten, beste vriend, dat het lichamelijke zwaar is, log, aards en zintuiglijk. Een ziel
 - d die hieronder gebukt gaat en naar de zichtbare wereld getrokken wordt, zwerft uit angst voor het onzichtbare en voor de onderwereld rond bij gedenktekens en grafzerken, waar schimmen van die zielen gezien worden. Het zijn spookbeelden, omdat zij niet rein uit

- het lichaam zijn losgekomen, maar een deel van de zichtbare wereld met zich meedragen en dit maakt dat ze kunnen worden waargenomen.
- Dat klinkt aannemelijk, Sokrates.
 - Ja, heel aannemelijk, Kebes. En het zijn niet de zielen van de goede mensen, maar van de slechte die zo moeten rondlopen met de last van hun daden uit het verleden. Zij dwalen zo rond tot zij weer naar verbinding met een lichaam verlangen. En natuurlijk verbinden zij zich met die kwaliteiten, waarmee zij zich verwant voelen.
- e
- Hoe zijn die dan, Sokrates?
 - Nou, wie zich uit gebrek aan zelfbeheersing heeft verloren in gulzigheid, drankzucht en overmoed, zal zich verbinden met het lichaam van een ezel of zoiets. Denkt ge ook niet?
- 82a
- Daar ziet het wel naar uit.
 - Zij die gekozen hebben voor onrecht, tirannie en roof, zullen terugkeren als wolven, haviken en kraaien. Waar anders kunnen zulke zielen terecht komen?
 - Zo gaat het vast, zei Kebes.
 - Geldt het dan ook niet voor de anderen, dat zij belanden waar zij zich thuisvoelen?
 - Zo is het, zei Kebes, en anders niet.
- b
- En dan zijn de beste plaatsen dus voor die gelukkige zielen die zich hebben ingezet voor kwaliteiten waar mensen wat aan hebben: gezond verstand en rechtvaardigheid op een vanzelfsprekende en natuurlijke manier zonder gefilosofeer.
 - Wat zijn die beste plaatsen dan?
 - Die nemen vast de gedaante aan van sociaal voelende wezentjes zoals bijen, wespen of mieren, of zelfs van mensen, heel bescheiden mensen.
 - Blijkbaar.
 - En wie zich niet in wijsheid heeft geoefend en bij zijn heengaan nog niet helemaal
- c
- schoon is, mag niet toetreden tot de gemeenschap der goden; dat is alleen voorbehouden aan wie zijn leven wijdde aan wijsheid. Daarom, mijn beste Simmias en Kebes, geven mensen die wijsheid oprecht begeren, ook niet toe aan andere begeerten, zoals van het lichaam; zij blijven standvastig en wijken niet. Verlies van bezit en zelfs armoede zijn voor hen niet het schrikbeeld dat het voor veel mensen is die wel aan hun bezit gehecht zijn. En ook het verlies van aanzien en goede naam, waar de heerszuchtige en op roem beluste mensen zo bang voor zijn, betekent niets voor hen, want zij hebben daar afstand van gedaan.
- Nee, daar geven zij niets om, Sokrates, zei Kebes.
- d
- Bij Zeus, het komt niet eens in ze op, zei hij. Hun zorg gaat uit naar hun eigen geest, zij leven niet in slavernij van het lichaam en gaan niet langer dezelfde weg als mensen die niet weten wat ze doen. Want zij geloven dat men zich op de filosofie en daarmee op het proces van loslaten en zuivering moet richten en zij gaan dus de weg, waarheen die ook leidt.
 - Hoe gebeurt dat, Sokrates?
 - Dat zal ik u zeggen, zei hij. Wanneer de filosofie vat op iemand begint te krijgen, krijgt hij bij duurzame oefening wel door dat de geest volkomen vastzit aan het lichaam. Geest en lichaam zijn aan elkaar verkleefd. De geest moet daarom het wezenlijke wel zien vanuit een soort gevangenis, niet van aangezicht tot aangezicht, en doolt rond in volslagen onwetendheid. En het ergste is wel om te zien dat de oorzaak van die gebondenheid ligt in wensen en begeerten. Degene die dit heeft aangericht, is in de eerste plaats de gevangene zelf. Iemand die zich oefent in wijsheid, ziet dit. En wanneer zo'n geest aangetrokken wordt door filosofie, vindt hij daarin vertroosting. Want de filosofie spreekt hem zachtjes toe en probeert hem te bevrijden. Zij wijst erop dat het gebruik van
- e
- 83a

- de ogen, oren of de andere zintuigen misleidend werkt. Ze spoort aan er niet meer gebruik van te maken dan strikt nodig is. Ze brengt de geest ertoe zich te concentreren, tot zichzelf te komen en nergens anders op te vertrouwen dan op datgene wat van de geest en alle andere dingen het diepste wezen is. Wie het veranderlijke houdt voor het wezen van de dingen, komt nooit tot waarheid. Want het veranderlijke is tastbaar en zichtbaar, terwijl de geest zelf toegang heeft tot gebieden die voor het oog verborgen blijven. De ziel van een echte filosoof voelt dat zij zich niet moet verzetten tegen dit loslaten; daarom onthoudt zij zich zoveel mogelijk van plezier en genot en negeert verdriet en angst. Want zij weet dat iemand die buitengewoon veel plezier heeft of blootstaat aan angst of verdriet, of zich overgeeft aan zijn wellust, hierdoor niet slechts gaat lijden aan ziekte of geldgebrek als gevolg van uitpattingen, maar dat hij het grootste kwaad ondervindt dat maar mogelijk is, en niet beseft waarom.
- b - Waarom is dat dan, Sokrates? vroeg Kebes.
 - De ellende is dat de menselijke ziel bij vreugde en pijn wel moet geloven dat de oorzaak hiervan uiterst concreet is, maar dat is niet zo. Zo'n effect hebben zintuiglijke objecten immers?
- c - Zeker.
 - Door dit leed wordt de ziel het sterkst vastgeketend aan het lichaam.
 - Hoezo?
 - Omdat alle vreugde en verdriet de ziel vastnagelt aan het lichaam en lichamelijk maakt, zodat de ziel gaat geloven dat er alleen lichamelijke ervaringen bestaan. Want doordat de ziel een is met het lichaam, moet zij daarvan wel de gewoontes overnemen, en nooit kan zij als een zuivere ziel de Hades binnentreden, maar altijd weer zal zij terugkeren met sporen van het lichamelijke. Zo moet zij wel snel weer in een ander lichaam binnengaan en ontwikkelt zich daar net als zaad dat gezaaid is. Hierdoor zal zij geen deel kunnen hebben aan het goddelijke, zuivere en ondeelbare.
- d - Het is precies zoals ge zegt, Sokrates, zei Kebes.
 - Dit zijn dan ook de redenen, Kebes, waarom echte filosofen matig en moedig zijn; dat zijn geen redenen die voor de massa gelden. Of dacht gij van wel?
- 84a - Ik zeker niet.
 - Nee, want de ziel van de filosoof zou anders redeneren dan de massa en er niets voor voelen zich eerst door de filosofie te laten bevrijden, en - eenmaal vrij - zich toch weer te laten slaan in de boeien van genot en pijn, en zo een eindeloos werk te verrichten, waarbij zij als Penelope het weefsel steeds weer uithaalt. Integendeel, zij bewaart in die omstandigheden haar kalmte, volgt de rede en is daarin altijd gevestigd; zij houdt zich alleen bezig met wat waar is, goddelijk en onafhankelijk van menselijk denken, en zij voedt zich daarmee. Zij vindt, dat zolang zij leeft, zij op die manier moet leven, en zij gelooft dat zij na de dood verenigd wordt met wat bij haar hoort en hetzelfde is, zodat zij dan van deze menselijke kwalen is verlost. Een ziel die zich zo heeft gevoed, Simmias en Kebes, hoeft niet bang te zijn dat zij bij het scheiden van het lichaam verscheurd wordt en, door de winden uit elkaar geblazen en verstrooid, verloren gaat en nergens meer blijft.
- b Na deze woorden van Sokrates bleef het lange tijd stil en zoals de meesten van ons leek ook Sokrates zelf over het gesprokene na te denken. Maar Kebes en Simmias praatten nog een beetje door.
 Sokrates zag hen zo bezig en vroeg: Denkt ge dat mijn betoog niet volledig was? Mocht ge van plan zijn hierop dieper in te gaan, het bevat inderdaad nog veel onzekerheden en zwakke punten. Wanneer ge het echter over iets anders hebt, houd ik mijn mond; maar

- d als er vragen zijn en ge denkt dat een en ander voor verbetering vatbaar is, aarzel dan niet er zelf een discussie over te beginnen en mij er weer bij te betrekken, wanneer ge meent dat dat nuttig is.
Simmias zei: Om u de waarheid te zeggen, Sokrates, al een hele tijd hebben wij onze twijfels en dringen er bij elkaar op aan u vragen te stellen, omdat wij zo graag uw reactie horen. Maar we aarzelen u lastig te vallen, uit angst dat dit voor u in uw huidige omstandigheden onaangenaam zou zijn.
- e Toen Sokrates dit hoorde, lachte hij zacht en zei: Kom kom, Simmias, wanneer ik zelfs u er niet van kan overtuigen dat ik mijn huidige omstandigheden niet zo rampzalig vind, hoe zou ik dat anderen dan kunnen? Maar bent u bang dat ik nu kwetsbaarder ben dan vroeger? Ge schijnt de indruk te hebben dat ik minder zienersgaven heb dan de zwanen
85a die, juist wanneer ze voelen dat ze gaan sterven, het hoogste lied zingen, omdat ze zich erover verheugen terug te keren naar God, wiens dienaren ze zijn. De mensen begrijpen echter in hun eigen doodsangst ook de zwanen verkeerd. Ze beweren namelijk dat die vogels jammeren bij hun eigen dood en uit verdriet zingen, maar ze houden er geen rekening mee dat geen enkele vogel zingt omdat hij honger of kou lijdt of door een ander verdriet wordt gekweld. Zelfs de zwaluw, de nachtegaal en de hop doen dat niet, al zegt men ook van hen dat ze jammeren en uit verdriet zingen. Zij zingen volgens mij
b helemaal niet uit verdriet, en de zwanen net zo min, want die zijn, als ik het wel heb, waarzeggers in dienst van Apolloon en zingen, omdat ze voorzien wat voor goeds hun in de Hades wacht. Zij genieten van die dag op een wel heel andere manier dan van hun voorgaande leven. En ik beschouw mijzelf als een dienaar van dezelfde Heer die de zwanen ook dienen, ja, ik ben een priester van diezelfde God. Mijn meester bezielt mij met een zienersgave die niet voor die van de zwanen onderdoet. Vandaar dat ik, evenals zij, niet ongenegen ben om van het leven afscheid te nemen. Zegt u dus maar wat ge te zeggen hebt en vraag wat ge wilt, zolang de elf mannen van Athene ons de kans geven.
- c - Goed, zei Simmias, ik zal u zeggen waar ik moeite mee heb, en dan moet Kebes zeggen waarom hij het niet met al uw woorden eens is. Ik vind dat het in dit leven of onmogelijk of zeer moeilijk is in deze vraagstukken een helder inzicht te krijgen, en dat geldt vast ook voor u, Sokrates. Want het niet van alle kanten en zonder ophouden onderzoeken van wat hierover gezegd is en dit opgeven voordat alle mogelijkheden bekeken zijn, zou van zwakheid getuigen. Men kan namelijk uit twee dingen kiezen: van iemand horen hoe
d iets is of dat zelf ontdekken, of, als dat onmogelijk blijkt te zijn, die leer uit mensenhanden aannemen die het beste lijkt en waar het minst tegen valt in te brengen. Scheep gaand op zo'n vlot, moet men het erop wagen de levenszee over te steken, tenzij men gebruik kan maken van een betrouwbaarder kompas, Gods woord, om de reis veiliger en met meer zekerheid te volbrengen. Nu gij er zelf op hebt aangedrongen om vragen te stellen, is mijn schroom weggenomen. Dan zal ik mij achteraf ook niet hoeven te verwijten dat ik nu mijn mond hield, terwijl ik wel iets op het hart had. Want als ik voor mijzelf naga wat er gezegd is, dan bevredigt me dat toch niet helemaal. En ook samen met Kebes kom ik er niet uit.
- e Waarop Sokrates zei: Best mogelijk dat ge gelijk hebt, mijn vriend. Maar vertel dan waar de moeilijkheid zit.
- Het gaat hierom, zei Simmias, dat deze redenering evengoed van toepassing zou kunnen zijn op de harmonie en de lier met zijn snaren. In een goed gestemde lier is harmonie; deze is niet zichtbaar, niet lijfelijk aanwezig, en van een goddelijke
86a schoonheid. De lier zelf heeft, evenals zijn snaren, wel een fysieke vorm, hij behoort tot de wereld van het lichamelijke, het samengestelde, tot dat wat aards is en sterfelijk. Laat

- nu iemand de lier vernielen of de snaren doorsnijden en kapot trekken: dan kan hij met dezelfde redenering die gij volgt, volhouden dat die harmonie nog aanwezig moet zijn en niet verloren gegaan kan zijn. Het kan toch niet dat de houten lier en de snaren, die vergankelijk zijn, blijven bestaan nadat de snaren gebroken zijn, terwijl de harmonie
- b verloren gegaan is, de harmonie die van dezelfde aard en orde is als het goddelijke. Nee, hij zou zeggen dat de harmonie ergens moet blijven; de houten delen en de snaren zullen vergaan voordat de harmonie iets overkomt. Ik stel me zo voor, Sokrates, dat gij zelf ook wel bedacht zult hebben dat wij over het algemeen de volgende opvatting over de ziel hebben: terwijl het lichaam in een spanningsveld verkeert en bijeengehouden wordt door
- c warm en koud, vochtig en droog en nog meer van die factoren, is de ziel een harmonisch mengsel van diezelfde factoren, zolang deze zich in de juiste verhouding tot elkaar bevinden. Als de ziel dan een harmonie is, is het duidelijk, dat - wanneer we ons lichaam ongeremd z'n gang laten gaan of als het bezocht wordt door ziekten en andere ellende -
- d zich dan al gauw een proces van aantasting aan de ziel moet gaan voltrekken, al is ze nog zo goddelijk. Evenals de andere harmonieën in de klanken en in alle kunstwerken, blijven de resten van ieder lichaam voortbestaan tot ze verrot en vergaan zijn. Laten wij nu eens kijken wat wij zouden zeggen, als iemand zou beweren dat de ziel het eerst verloren gaat, omdat zij uit dezelfde elementen is samengesteld als het lichaam waarin zij
- e huist en waarin zij zogenaamd sterft. Sokrates keek ons doordringend aan, zoals hij wel vaker deed, glimlachte en zei: Wat Simmias zegt, klinkt redelijk. Als iemand van u het scherper ziet dan ik, waarom reageert hij dan niet? Want hij lijkt de spijker op de kop te slaan. Ik denk echter wel dat we, voordat we hem antwoord geven, eerst nog van Kebes moeten horen wat hij op het gesprokene heeft aan te merken en dat we de tijd moeten nemen om te overwegen wat we gaan zeggen. We kunnen het pas met hem eens zijn, als blijkt dat hij het bij het rechte eind heeft, en wanneer dat niet het geval is, blijven we bij ons eigen standpunt. Dus Kebes, zei hij, zeg het maar; wat zit u nu weer dwars?
- 87a - Ik zal het u vertellen, zei Kebes, volgens mij blijven we in onze discussie steeds op hetzelfde punt hangen en is de beschuldiging die we daarnet naar voren brachten, nog steeds van kracht. Want dat onze ziel al bestond voordat zij in het lichaam kwam, ik ontken niet dat daarvoor een fraai en - als het niet brutaal klinkt - afdoend bewijs geleverd is. Maar dat de ziel na ons overlijden nog ergens zal zijn, is voor mij hiermee niet aangetoond. Met de tegenwerping van Simmias dat de ziel niet sterker en duurzamer is dan het lichaam, ben ik het niet eens; want volgens mij is de ziel in deze opzichten verre de meerdere van het lichaam. Maar dan zou de gedachtegang kunnen zijn: 'waarom
- b blijft ge volharden in uw ongeloof, aangezien ge toch ziet dat als de mens sterft, het zwakkere blijft voortbestaan. Lijkt het u niet dat wat duurzamer is, toch minstens diezelfde tijd in stand moet blijven?' Kijk nu eens of het een zinnig antwoord is, dat ik hierop heb. Het lijkt me het beste om het, evenals Simmias, met een voorbeeld te doen. Volgens mij is het dezelfde redenering als wanneer iemand bij het overlijden van een oude wever zou zeggen dat de man niet gestorven, maar nog ergens ongedeerd is, en als bewijs aanvoert dat de door hem gedragen en geweven mantel nog heel is en niet vergaan. Als men hem niet zou geloven, zou hij met de vraag komen, welke van de twee
- c een langere levensduur beschoren is: de mens of de mantel die hij draagt. En als hij het antwoord had gekregen dat de mens veel langer leeft, zou hij denken dat hij een waterdicht bewijs heeft geleverd dat de man in kwestie ongedeerd is, omdat wat de kortste levensduur heeft, niet is vergaan. Maar ik denk, Simmias, dat het niet zo is. Luistert gij nu ook eens naar wat ik zeg. Want iedereen die zo praat, wordt voor gek
- d verklaard. Die wever namelijk heeft heel wat van die mantels overleefd, behalve de

- laatste. Maar dat betekent niet dat de mens minder of zwakker is dan een mantel. En volgens mij gaat dezelfde vergelijking op voor de ziel en het lichaam; degene die deze vergelijking toepast op ons onderwerp, zegt volgens mij iets zinnigs, namelijk dit, dat de ziel meer tijd toegemeten heeft gekregen dan het zwakke, veel meer aan tijd gebonden lichaam. Verder zou hij kunnen aanvoeren dat iedere ziel veel lichamen verslijt, vooral als zij jaren te leven zou hebben. Want wanneer het lichaam van de nog levende mens voortdurend verandert en wegteert, maar de ziel dat wat versleten is steeds weer opnieuw weeft, dan moet de ziel bij haar dood haar laatste weefsel dragen en dan zal alleen dit weefsel haar overleven, en wanneer de ziel gestorven is, dan zal het lichaam snel zijn natuurlijke zwakte tonen en ontbinden. Maar daarom mogen we er op grond van deze woorden nog niet op vertrouwen dat, wanneer we sterven, onze ziel ergens verder zal leven. Stel dat we zwichten voor de man die hetzelfde zegt als gij, namelijk dat onze ziel niet alleen voor de geboorte al bestond, maar dat niets de zielen van sommigen onder ons bij de dood verhindert om te blijven bestaan en vele malen geboren te worden en opnieuw te sterven, omdat de ziel van nature zo sterk schijnt te zijn dat zij er tegen kan om keer op keer geboren te worden, - zelfs als we dat toegeven, dan hoeven we nog niet te erkennen dat de ziel door die vele geboorten niet zwakker wordt en bij een van die
- e voortdurend verandert en wegteert, maar de ziel dat wat versleten is steeds weer opnieuw weeft, dan moet de ziel bij haar dood haar laatste weefsel dragen en dan zal alleen dit weefsel haar overleven, en wanneer de ziel gestorven is, dan zal het lichaam snel zijn natuurlijke zwakte tonen en ontbinden. Maar daarom mogen we er op grond van deze woorden nog niet op vertrouwen dat, wanneer we sterven, onze ziel ergens verder zal leven. Stel dat we zwichten voor de man die hetzelfde zegt als gij, namelijk dat onze ziel niet alleen voor de geboorte al bestond, maar dat niets de zielen van sommigen onder ons bij de dood verhindert om te blijven bestaan en vele malen geboren te worden en opnieuw te sterven, omdat de ziel van nature zo sterk schijnt te zijn dat zij er tegen kan om keer op keer geboren te worden, - zelfs als we dat toegeven, dan hoeven we nog niet te erkennen dat de ziel door die vele geboorten niet zwakker wordt en bij een van die
- 88a b vele doden ten slotte zelf sterft. Want, kunnen we zeggen, van die dood, van die ontbinding van het lichaam waarbij de ziel ten onder gaat, weet niemand iets af. Want niemand van ons is bij machte dit met de zintuigen waar te nemen. Als dit zo zou zijn, dan was men ten onrechte niet bang voor de dood, tenzij men kan aantonen dat de ziel absoluut onsterfelijk en onvergankelijk is. Kan men dat niet, dan zal men, als men op het punt staat te sterven, altijd moeten vrezen dat de ziel nu wel volledig vergaat bij de op handen zijnde ontbinding van het lichaam.
- c Terwijl wij naar hen luisterden, be kroop ons allen een gevoel van onbehagen, zoals we elkaar later ook bekenden. Want nauwelijks waren we geheel overtuigd geraakt van de waarheid van de ontwikkelde theorie, of we werden weer in de war gebracht, zodat we niet alleen de redeneringen van het begin gingen wantrouwen, maar ook die nog zouden komen. We waren immers bang, dat we in onderscheidingsvermogen te kort zouden schieten en uit ons onderwerp van gesprek slechts onbetrouwbare conclusies zouden kunnen trekken.
- d *Echekrates*: Mijn hemel, zeg, Phaidoon, dat kan ik me indenken. Want datzelfde gevoel bekruipt mij ook, terwijl ik naar jou sta te luisteren. In welke theorie moeten we nu ons vertrouwen stellen? Hiervoor leek de theorie van Sokrates zo overtuigend en nu is die geheel onbetrouwbaar gebleken. Die theorie over de harmonie van de ziel heeft me altijd sterk aangesproken, en dat doet zij ook nu. Nu ik het weer hoor, herinner ik me hoe sterk ik er vroeger in geloofde. Maar nu moet ik weer helemaal van voren af aan beginnen met een andere theorie, die mij doet geloven dat de ziel van een stervende mens niet met hem mee sterft. Bij Zeus, zeg me, hoe pakte Sokrates het probleem aan? Liet hij soms ook, evenals jullie, ongenoegen blijken, of bleef hij kalm zijn theorie verdedigen? Vond hij er wat op? En was het afdoende of ontbrak er nog iets aan? Vertel ons alles alsjeblieft zo precies mogelijk.
- e *Phaidoon*: Wel, Echekrates, dikwijls heb ik Sokrates bewonderd, maar nooit heb ik hem hoger geschat dan toen. Dat hij niet om woorden verlegen zou zitten, was wel te verwachten. Maar wat ik vooral in hem bewonderde, was dat hij op zo'n prettige en vriendelijke manier en met zoveel begrip luisterde naar de theorie, waar jonge mensen mee aankwamen, en verder dat hij zo snel zag, hoe wij onder die theorie waren gaan lijden, hoe hij ons ervan genas, ons weer oprichtte uit onze verwarring en verslagenheid
- 89a

en ons er weer toe bracht om met hem mee te denken en die theorie samen aan een nader onderzoek te onderwerpen.

Echekrates: Hoe deed hij dat dan?

- b *Phaidoon*: Dat zal ik u zeggen. Het was zo dat ik op een voetenbankje aan zijn rechterhand zat; hij zat dus wat hoger dan ik. Hij streelde mijn hoofd en wriemelde aan mijn nekharen; hij had immers de gewoonte zo nu en dan met mijn haar te spelen, en zei: Morgen laat je misschien je mooie haar afknippen, Phaidoon.
- Het zou kunnen, Sokrates, zei ik.
 - Niet wanneer je doet wat ik vraag.
 - Hoezo?
 - Vandaag nog gaat mijn haar eraf en ook het jouwe, als onze redenering doodloopt en wij haar geen nieuw leven in kunnen blazen. Als ik geen vat zou kunnen krijgen op deze zaak, dan zou ik, als ik jou was, net als de bewoners van Argos een eed doen. Ik zou zweren mijn haar kort te houden totdat bij een hernieuwd treffen mijn argumenten zouden zegevieren over die van Simmias en Kebes.
- c
- Maar, wierp ik tegen, ze zeggen toch dat zelfs Herakles er geen twee tegelijk aankon.
 - Ik ben er ook nog, zei hij; roep, zolang het nog licht is, mijn hulp in als was ik je dienaar Iolaos.
 - Dat doe ik bij deze, zei ik, maar ik roep u niet als mijn dienaar Iolaos, maar als mijn meester Herakles.
 - Mij om het even, zei hij. Maar laten wij er vooral voor oppassen, dat een bepaalde kwaal ons niet te pakken krijgt.
 - Wat voor kwaal?
- d
- Zoals er mensen zijn die een hekel hebben aan het werken met de rede, zo zijn er ook mensen die een hekel hebben aan mensen. Zo moeten wij niet worden. Want er bestaat geen kwaal die meer kwaad doet dan het verafschuwen van de rede en de redelijkheid. Afschuw van de rede en mensenhaat ontstaan op dezelfde wijze. Want mensenhaat sluipt binnen als wij blind op iemand vertrouwen, zonder mensenkennis te hebben, hem voor volkomen oprecht, gezond en betrouwbaar houden, maar kort daarna ontdekken dat hij slecht en onbetrouwbaar is; en dan overkomt je datzelfde keer op keer. Als dit ons vaker
- e
- overkomt, vooral bij hen die wij voor onze beste en dierbaarste vrienden hielden, dan zullen wij ten slotte, na vele conflicten, iedereen gaan haten. We gaan dan denken dat niemand meer goed bij zijn hoofd is. Is het je nog niet opgevallen dat het zo gaat?
 - Zeker, zei ik.
 - Is het dan geen schande, zei hij, en is het niet duidelijk dat zo iemand met mensen heeft willen omgaan zonder mensenkennis te hebben? Want wie die kennis wel had, zou
- 90a
- vinden dat er maar zeer weinig bijzonder goede en bijzonder slechte mensen zijn, maar veel middelmatige.
 - Hoe bedoelt u? zei ik.
 - Het is net als bij bijzonder kleine en bijzonder grote dingen. Denkt ge niet dat er alleen bij hoge uitzondering heel grote of heel kleine mensen te vinden zijn; of honden of wat dan ook? Of heel snelle of langzame, of lelijke of mooie, of witte of zwarte? Is het je niet opgevallen dan, dat al deze uitersten zelden te vinden zijn en met een lampje te zoeken; maar over de middelmaat struikel je.
 - Ja zeker, zei ik.
- b
- Als er een wedstrijd in slechtheid zou worden uitgeschreven, denk je dan niet dat er maar heel weinig eerste prijzen zouden worden uitgedeeld?
 - Waarschijnlijk, zei ik.

- Ja, waarschijnlijk. Maar wij kunnen theorieën niet zomaar met mensen vergelijken - ik nam jouw manier van denken even over -, want het is zo, dat wanneer iemand vertrouwen heeft in een andere theorie, zonder er inzicht in te hebben, en hij even later, terecht of ten onrechte, denkt dat het toch waar is, en dit telkens en telkens weer gebeurt,
- c dan gaat vooral een verstokte scherpshijper ten slotte geloven dat hij de wijste is. En dat hij de enige is die begrepen heeft, dat er noch van dingen noch van theorieën iets vaststaat of betrouwbaar is, maar dat al wat er is, zo maar komt en gaat, zoals het water in de Euripos, en dat niets ook maar langere tijd blijvend is.
- Zeker, zei ik, daar zegt u iets wat waar is.
- d - Dus, Phaidon, zou het erg jammer zijn, als iemand - hoewel er waarachtig, goed gefundeerd redeneren bestaat, dat bovendien te leren is - niet zichzelf of zijn eigen ongeschooldheid de schuld geeft, maar ten slotte uit ergernis graag de schuld op de redeneringen afschuift, weg van zichzelf, en er de rest van zijn leven een hekel aan blijft hebben en erop afgeeft en zich zodoende afsnijdt van waarheid en kennis over het leven.
- Zeker, bij Zeus, dat zou jammer zijn.
- e - Laten we daar dus vooral voor oppassen, zei hij, en niet denken dat er misschien geen gezond redeneren bestaat, maar liever dat wij zelf nog niet gezond zijn. We moeten als mannen vol goede moed proberen die gezonde instelling te krijgen, voor jou en de
- 91a anderen in verband met jullie verdere leven, en voor mij juist in verband met de dood. Ik riskeer onder deze omstandigheden vast een weinig filosofische benadering van dit onderwerp, net als domme mensen, die per se gelijk willen krijgen. Want als zij ergens over discussiëren, interesseert het hun niet hoe het zit met de onderwerpen waar zij over spreken, maar doen zij er hun best voor die als waar te laten overkomen op hun
- b toehoorders; dat is hun bedoeling. En ik denk dat ik op dit moment alleen hierin van ze verschil, dat ik niet de bedoeling heb de toehoorders ervan te overtuigen dat het waar is wat ik zeg - behalve als bijzaak -, maar om het voor mijzelf zoveel mogelijk waar te
- c maken. Want ik redeneer zo, beste vriend - en kijk maar eens hoe goed ik het met mijzelf voorheb -, als waar blijkt wat ik beweert, is het goed erin te hebben geloofd. En als er na de dood niets meer overblijft, dan zal ik toch zeker niet de tijd die mij tot de dood nog rest, voor de mensen om mij heen vergallen met gejammer. Dit soort onwetendheid duurt voor mij niet lang meer, gelukkig, maar zal heel gauw verleden tijd zijn. Zo voorbereid,
- d sprak hij, treed ik deze discussie tegemoet, Simmias en Kebes. En, als ge mij een plezier wilt doen, besteed dan weinig aandacht aan Sokrates, maar des te meer aan de waarheid. Als ge vindt dat ik iets zeg dat waar is, betuig dan uw instemming, maar als het niet zo is, bestrijd dat dan met alle argumenten, opdat ik in mijn ijver niet tegelijk mijzelf en u bedrieg en heenga, terwijl ik in u de angel achterlaat als een bij.
- Maar komaan, zei hij. Help mij eerst herinneren wat uw beweringen ook alweer waren, voor het geval mijn geheugen mij in de steek laat. Simmias, meen ik, gelooft er niets van
- d en vreest dat de ziel, ofschoon zij goddelijker en schoner is dan het lichaam, eerder te gronde gaat, terwijl zij van nature een harmonie is. Terwijl Kebes het, geloof ik, wel met me eens is dat de ziel een langer leven is beschoren dan het lichaam. Hij vindt dat niemand kan weten of de ziel niet te gronde gaat wanneer zij, na vele lichamen versleten te hebben, het laatste lichaam verlaat; hij vraagt zich af of dit eigenlijk niet de dood, de ondergang van de ziel betekent; het lichaam is immers voortdurend bezig te ontbinden.
- e Zijn dit niet de punten, Simmias en Kebes, die wij moeten onderzoeken?
- Beiden bevestigden dit.
- Verwerpt ge, sprak hij, alle argumenten die wij zoeven gebruikt hebben, of sommige wel en andere niet?

- Sommige wel, andere niet.
- Wat hebt ge nu op te merken, zei hij, over onze theorie dat kennis herinnering is en dat dientengevolge onze ziel ergens geweest moet zijn voordat zij aan het lichaam werd gebonden?
- 92a - Het was een wonder hoe dit me toen overtuigde, zei Kebes, en ik wijk er voor niets ter wereld vanaf.
- Zo gaat het mij ook, zei Simmias, en ik kan me nauwelijks voorstellen, dat ik er ooit anders over zou gaan denken.
- Sokrates zei: Toch zal dat wel moeten, Thebaanse vrienden, wanneer ge ook bij uw
- b mening blijft dat harmonie een samenstelling is en dat de ziel als harmonie is opgebouwd uit de elementen van het lichaam. Want ge gelooft toch niet in uw eigen bewering, dat de opgebouwde harmonie er al was voor die dingen waaruit zij moest worden samengesteld, of wel? En ziet ge in, zei hij, dat ge dit beweert, wanneer ge enerzijds zegt dat de ziel bestaat voordat zij een menselijke vorm aanneemt en een lichaam binnengaat, en
- c anderzijds dat zij is samengesteld uit nog niet gecreëerde elementen? Want uw voorstelling van de harmonie klopt niet: eerst ontstaan de lier, de snaren en de niet-geharmoniseerde klanken, en pas dan wordt als laatste de harmonie gevormd, die ook als eerste verdwijnt. Stemt dit verhaal soms met de eerder genoemde theorie overeen?
- Helemaal niet, zei Simmias.
- Maar dat zou wel moeten, wil de andere theorie met die van de harmonie in overeenstemming zijn.
- Inderdaad, zei Simmias.
- Die stemmen dus niet overeen, en zie nu maar welke van de twee ge kiest: is leren herinneren of is de ziel een harmonie?
- Ik prefereer veruit het eerste, Sokrates. Want de laatstgenoemde theorie is ontstaan
- d zonder bewijs, omdat ze de schijn van waarheid had en indrukwekkend leek, wat ook de reden is waarom ze door de meeste mensen wordt aanvaard. Maar ik realiseer me dat theorieën die op waarschijnlijkheid berusten, misleidend zijn, en als men daar niet voor op zijn hoede is, raakt men gegarandeerd op een dood spoor, zowel in de meetkunde als in welke andere discipline dan ook. De theorie van leren en herinneren daarentegen is op grond van een gezonde hypothese aangetoond. We zeiden namelijk, dat de ziel ongetwijfeld bestaat, ook voor ze een lichaam binnengaat, evenals de essentie der dingen
- e zelf bestaat, die genoemd wordt: 'dat wat is'. Dit laatste is mij naar mijn overtuiging voldoende en juist aangetoond. En nu zal ik voortaan mijzelf noch een ander geloven die beweert dat de ziel een harmonie is.
- Laten we het op een andere manier bekijken, Simmias. Denkt ge dat een harmonie of
- 93a welke compositie dan ook uit iets anders kan bestaan dan uit de delen waaruit zij is samengesteld?
- Beslist niet.
- Zo'n harmonie kan dus geen andere kant op dan door de delen wordt aangegeven. Daar was Simmias het mee eens.
- Gewoonlijk is een harmonie ook niet de oorzaak van de delen waaruit zij is samengesteld, maar eerder het gevolg. Dat vond hij ook.
- Het is dus uitgesloten dat een harmonie ontstaat of klinkt op een wijze die niet in haar delen ligt opgesloten.
- Beslist, zei hij.
- b - Maar nu iets anders. Is niet elke harmonie bovendien afhankelijk van de manier waarop

- haar delen werden gerangschikt?
- Dat begrijp ik niet, zei hij.
 - Is het niet zo, zei Sokrates, dat naarmate er meer samenhang tussen de delen is er ook meer harmonie ontstaat, en minder in het tegenovergestelde geval?
 - Zeker.
 - En geldt dan niet ook voor de ziel, dat, al is het maar weinig, de ene ziel meer en vollediger ziel is dan de andere?
 - Geen sprake van! zei hij.
 - Bij Zeus, zei Sokrates. Men zegt toch dat de ene ziel verstandig, deugdzaam en goed is, maar dat een andere onverstandig, onwillig en slecht is. Zo is het toch?
- c
- Ja, dat is zo.
 - En de mensen die blijven volhouden dat de ziel een harmonie is, wat doen die dan met deugd en ondeugd in de ziel? Beweren zij misschien dat er nog speciale harmonieën en disharmonieën zijn? En dat de ene ziel, de deugdzame, op zichzelf een harmonie is en eigen harmonieën in zich draagt, terwijl de disharmonische geen eigen harmonie in zich draagt?
 - Ik zou het niet kunnen zeggen, zei Simmias, maar iemand die dat gelooft, moet wel zoiets beweren.
- d
- Maar we waren al overeengekomen, zei Sokrates, dat de ene ziel niet meer of minder ziel was dan de andere. Dus is de ene harmonie ook niet meer en vollediger dan de andere. Of wel soms?
 - Zeker niet.
 - Dus als er geen gradatie in harmonie is, dan is er ook geen gradatie in compositie? Klopt dat?
 - Ja.
 - En draagt nu zo'n compositie zonder gradaties meer of minder harmonie in zich of altijd dezelfde?
 - Altijd dezelfde.
- e
- Dan is dus ook de ziel - de ene ziel is immers niet meer of minder ziel dan de andere - niet beter of slechter samengesteld?
 - Nee.
 - En daarom openbaart zij dus ook niet meer disharmonie of meer harmonie?
 - Nee.
 - Maar kan in dit geval de ene ziel dan wel over meer deugd of ondeugd beschikken, als ondeugd disharmonisch en deugd harmonisch is?
 - Nee.
- 94a
- Liever gezegd, of juister geformuleerd, zal geen enkele ziel kwaad in zich bergen, Simmias, als zij een harmonie is. Want harmonie wil zeggen: harmonie en dus niet: disharmonie.
 - Nee, zeker niet.
 - Dus is er geen plaats voor kwaad in een ziel die alleen maar ziel is.
 - Hoe zou het anders kunnen na alles wat er gezegd is?
 - Hieruit volgt dan dat de zielen van alle schepselen goed zijn, indien tenminste alle zielen ziel zijn.
 - Dat lijkt mij ook, Sokrates.
- b
- Zijt ge het hiermee eens? Want daar kom je op uit, als je zegt dat de ziel een harmonie is.
 - Maar zo is het niet, zei Simmias.

- Het was toch juist de ziel die de mens in al zijn onderdelen bestuurt? En zeker de wijze ziel?
- Natuurlijk.
- En gaat de ziel mee in alle gevoelens van het lichaam of stelt zij zich daartegen teweer? Ik bedoel: als het lichaam warm en dorstig is, geeft de ziel dan geen tegenwicht om het lichaam niet te veel te laten drinken? En als het lichaam hongerig is of door wat voor gevoelens dan ook beroerd wordt, dan stelt de ziel daar toch paal en perk aan, dat kunnen wij toch zien?
- c - Zeer zeker.
- Maar wij werden het er hiervoor over eens, dat een ziel als harmonie niets heeft in te brengen tegen de beroeringen, spanningen en trillingen van de delen waaruit zij is opgebouwd, omdat zij er het gevolg van is en niet de oorzaak.
- Ja, daar waren wij het over eens.
- Maar doet de ziel volgens ons niet juist het tegenovergestelde? Zij geeft leiding aan alle delen waaruit zij, naar men zegt, is opgebouwd en gedurende het hele leven geeft zij tegenwicht aan vrijwel alle beroeringen. Op allerlei wijzen houdt zij de teugels stevig in handen: de ene keer grijpt zij hard en pijnlijk in, zoals bij lichamelijke training en medische ingrepen; een andere keer gaat zij gematigder te werk en spreekt de verlangens, begeerten en angsten bedreigend of vermanend toe als sprak zij tegen een vreemde. Zoals Homeros in de Odysseia doet, wanneer hij Odysseus laat zeggen:
Hij sloeg zich op de borst en vermaande zijn hart: 'Draagt het, mijn hartje, vooruit, wel hondse dingen verdroeg u.'
- d
- e Toen Homeros dat schreef, beschouwde hij de ziel toen, volgens u, als een harmonie die geleid wordt door de ondervindingen van het lichaam, of ging hij ervan uit dat de ziel alles leidt en beheerst, en dat zij veel goddelijker is dan een harmonie?
- Ja, bij Zeus, Sokrates, hij beschouwde de ziel als veel goddelijker dan een harmonie.
- Dan klopt ons uitgangspunt ook niet meer, mijn beste Simmias, dat de ziel een harmonie zou zijn. Want dan zouden we het noch met Homeros, de goddelijke dichter, noch met onszelf eens zijn.
- 95a
- Dat is zo.
- Tot zover, zei Sokrates, wat Harmonia betreft, uw Thebaanse godin, die ons blijkbaar tamelijk goed gezind is. Maar, Kebes, hoe zit het met Kadmos? Wat moeten wij zeggen om hem gunstig te stemmen?
- Ik denk, zei Kebes, dat ge daar wel iets op zult vinden. In ieder geval hebt ge uw argumenten met betrekking tot harmonie briljant verwoord en dat had ik niet verwacht. Want toen Simmias vertelde van zijn moeilijkheid, was ik erg benieuwd of iemand iets tegen zijn redenering zou kunnen inbrengen. Ik vond het dus heel opmerkelijk dat direct al uw eerste repliek niet kon worden gepareerd. Het zou me niet verbazen als de redenering van Kadmos hetzelfde lot beschoren was.
- b
- Goede vriend, zei Sokrates, ge overdrijft. En dat zou er wel eens de oorzaak van kunnen zijn, dat een soort verdwazing ons betoog in de kiem smoort. De afloop is in Gods hand en laten wij in de voetsporen van Homeros proberen te begrijpen wat ge zegt.
- c Het belangrijkste is, dat onomstotelijk wordt aangetoond, dat onze ziel onvergankelijk en onsterfelijk is, wil een filosoof er, vlak voor zijn dood, niet ten onrechte en op verkeerde gronden op kunnen vertrouwen dat hij het in het hiernamaals goed zal hebben op een heel andere manier dan wanneer hij was gestorven na een ander soort leven. Aantonen dat de ziel krachtig is en god gelijk en al bestond voor wij als mens geboren werden, betekent naar uw zeggen nog niet dat daarmee onsterfelijkheid is komen vast te staan.

- Het betekent alleen dat de ziel al langer bestaat en al voor onze geboorte, ik weet niet hoe lang, van alles wist en deed, maar daarom is zij nog niet onsterfelijk. Haar entree in een menselijk lichaam zou juist het begin kunnen zijn van haar eigen ondergang, zoiets als een ziekte. En na een leven vol tobben zou zij omkomen door een zogenaamde dood.
- d Volgens u maakt het voor de angst die wij allen ondervinden, geen verschil of de ziel een keer of vele malen een lichaam aanneemt. Want ieder verstandig mens moet wel angstig worden, als hij niet zeker weet dat de ziel onsterfelijk is. Dat is, denk ik, ongeveer wat ge beweert, Kebes. En ik herhaal met opzet wat ge gezegd hebt, zodat wij niets vergeten en e gij kunt toevoegen of weglaten wat ge nog wilt.
- Maar, zei Kebes, op dit moment wil ik niets weglaten of toevoegen. Wat ge zegt, klopt. Sokrates zweeg een tijdje en leek bij zichzelf iets te overwegen. Toen zei hij:
- 96a - Het is niet gering wat ge wilt weten, Kebes. Want in dat geval moet de oorzaak van ontstaan en verval tot op de bodem worden onderzocht. Als ge dat wilt, zal ik u mijn eigen ervaringen vertellen. Kunt ge daarvan iets gebruiken voor uw eigen betoog, doe dat dan.
- Maar natuurlijk, zei Kebes.
- Luister dan wat ik te vertellen heb. Toen ik jong was, Kebes, had ik erg veel belangstelling voor de natuurwetenschappen. Het leek me fantastisch om de oorzaken b van alles te kennen; hoe iets ontstaat en vergaat en waarom het bestaat. En herhaaldelijk raakte ik in de war door overwegingen als: wanneer, zoals sommigen beweren, warmte en kou een soort rottingsproces bewerkstelligen, ontwikkelen zich daardoor dan levende wezens? Zouden wij denken via ons bloed? Of door lucht, of vuur, of is het dat allemaal niet en verschaft de schedelinhoud ons gewaarwordingen van horen, zien en ruiken; ontstaan daaruit herinneringen en overtuigingen, en daagt inzicht in een rusttoestand van c herinnering en overtuiging? En wederom onderzocht ik daarvan de vergankelijkheid en datgene wat zich in de hemel en op aarde afspeelt, en kwam uiteindelijk tot de slotsom dat ik maar dan ook geen grein aanleg voor dit soort onderzoek heb. Ik zal u daar een sprekend voorbeeld van geven. Begrip van kwesties namelijk waar ik eerst heel goed in thuis was - niet alleen naar mijn eigen idee, maar ook anderen vonden dat - raakte ik kwijt, zo maniakaal deed ik dat onderzoek destijds. Zelfs vergat ik dingen die vroeger vanzelfsprekend waren, zoals bijvoorbeeld de oorzaak van menselijke groei. Want het d was me voor die tijd volstrekt duidelijk, dat die gelegen was in eten en drinken. Als namelijk door voedsel vlees wordt gevoegd bij vlees en bot bij bot en op zo'n zelfde manier aan alle andere delen gelijksoortige onderdelen worden toegevoegd, dan wordt een aanvankelijk kleine hoeveelheid later groot en op die manier worden kleine mensen groot. Zo zag ik dat destijds. Lijkt u dat niet juist?
- Mij wel, zei Kebes.
- Dan zal ook dit u interesseren: voor mij stond als een paal boven water, als ik een lang e iemand naast een korte zag lopen, dat die dan een lengte verschilden, net als bij paardenrennen. Of, om een nog sterker staaltje te noemen: tien leek mij meer dan acht vanwege die twee verschil, en twee el leek me meer dan een, omdat die er de helft van is.
- En nu, vroeg Kebes, hoe denkt ge daar nu dan over?
- Dat ik, bij Zeus, mijlenver ben afgeraakt van de gedachte dat ik de oorzaak van een van die dingen zou kunnen doorgronden, wanneer ik er nog niet eens toe kan komen om, als iemand één optelt bij één, vast te stellen welke één twee is geworden: die één die aan de 97a 'tweede' wordt toegevoegd of de andere, die bij de eerste komt, of beide énen, doordat ze bij elkaar zijn gevoegd. Want ik vind het merkwaardig dat ze allebei één waren en geen twee, toen ze allebei nog los van de ander stonden, terwijl daarna in die samenvoeging de

- reden ligt om ze twee te laten worden. Ik begrijp trouwens evenmin, dat deling van een één er zelfs toe kan leiden dat precies die deling reden kan zijn voor tweeworden. Dat
- b zou dan immers precies omgekeerd verlopen als in het vorige geval, toen twee ontstond. Want dat kwam toen doordat ze bij elkaar werden opgeteld en gingen samenvallen, terwijl er nu één juist wordt weggehaald en gescheiden van de andere. Ik vind dus niet dat ik me nog langer mag verbeelden, te weten hoe de één ontstaat, of - kort samengevat - van enig ander ding te weten hoe het ontstaat, vergaat of bestaat, althans niet volgens de beschreven systematische aanpak, nee, ik volg nu een andere methode, want op deze manier wordt het nooit iets.
- c Ik hoorde eens iemand uit een boek - naar hij zei van Anaxagoras - voorlezen, dat de geest oorzaak en organisator van alle beweging zou zijn, waar ik aardig mee in mijn schik was, omdat het me in menig opzicht redelijk leek dat de geest oorzaak van alle beweging was, en ik redeneerde als volgt: als dat inderdaad zo is, dan zal de regelende geest in werkelijkheid ook alles regelen en alles een plaats geven waar het het beste tot zijn recht komt. Wil men dus de oorzaak van ieder ding opsporen, hoe het ontstaat, vergaat of bestaat, dan is het van belang erachter te komen op welke manier iets het beste
- d tot zijn recht komt of iets ondergaat of aanricht. Op grond van de uitkomst daarvan hoeft ten aanzien van de mens en wat hem en anderen omringt, niets verder te worden onderzocht dan wat het beste en meest functionele is. Ook wat slecht is, dient onvermijdelijk in het onderzoek te worden betrokken. Want voor beide onderzoeken geldt dezelfde discipline. Peinzend over deze dingen prees ik mezelf gelukkig, dat ik bij mijn onderzoek naar de oorzaak der dingen een leermeester naar mijn hart had gevonden
- e in Anaxagoras, die mij om te beginnen zou kunnen zeggen of de aarde plat is of rond en me daarna ook zou kunnen duidelijk maken waarom en waarvoor dat zo is. Als hij de aarde een plaats zou geven in het midden van het universum, zou hij ook duidelijk kunnen maken waarom die plek in het midden het beste was. En als hij me daarvan zou
- 98a overtuigen, stond voor mij vast dat ik niet nog eens naar andere oorzaken op zoek zou hoeven gaan. Dus ook over de zon, had ik besloten, zou ik me zo oriënteren. En ook over de maan en de andere planeten, en over hun bewegingspatronen ten opzichte van elkaar, hun omwentelingen en andere draaiingen, en waarom het voor al die hemellichamen het beste was om te bewegen zoals ze bewegen. Want ik stond er geen moment bij stil dat, als Anaxagoras beweerde dat dit hele bestel volgens redelijke principes geordend was,
- b zich geen andere oorzaak zou kunnen voordoen dan dat het nu eenmaal het beste was zoals het was. Van alles apart en van alles tezamen kon hij immers de oorzaak verklaren waarom het zo het beste was. En ik stelde mijn verwachtingen zo hoog mogelijk, verslond in ijlt tempo het ene boek na het andere, om ook in ijlt tempo het beste en het slechtste op het spoor te komen.
- Maar, mijn vriend, die heerlijke verwachting werd mij snel ontnomen. Toen ik verder
- c ging lezen, zag ik dat de man in geen enkel opzicht zijn verstand gebruikt en niet zoekt naar de oorzaken van de ordening der dingen, maar daarvoor lucht, ruimte, water en nog een heleboel andere onzin noemt. Ik vond hem nog het meest lijken op iemand die zegt: 'Alles wat Sokrates doet, doet hij met verstand', en dan - als hij probeert de oorzaken te noemen van elk van mijn handelingen apart - begint te beweren dat ik hier nu zit omdat mijn lichaam gemaakt is uit botten en spieren en dat de botten hard zijn en door
- d gewrichten verdeeld en dat de spieren zich kunnen samentrekken en ontspannen en dat ze samen met vlees en huid om de botten gewikkeld zijn en deze bij elkaar houden. En omdat de botten los in hun kom hangen, stelt het samentrekken van de spieren mij nu in staat de ledematen te buigen en dat is er de oorzaak van dat ik hier zit met gebogen

- knienen. Eenzelfde soort verklaring zou hij hebben voor het feit dat wij met elkaar
- e spreken; dat zou dan komen door klank, lucht, ether en tal van zulke oorzaken en hij zou vergeten de werkelijke oorzaken te noemen, namelijk dat de Atheners het beter vonden mij te veroordelen en dat ik het daarom beter heb gevonden hier te zitten en rechtvaardiger om te blijven, teneinde de straf te ondergaan die zij willen voltrekken.
- 99a Want, de hemel beware me, ik denk dat die spieren en botten van mij, aangespoord door wat zij voor zichzelf goed vinden, al lang in Megara of Boeotië zouden zijn, als ik niet had gedacht dat het rechtvaardiger en juister is elke willekeurige straf die de stad mij oplegt, te ondergaan, in plaats van er vandoor te gaan en mij aan de straf te onttrekken. Wie dit soort dingen oorzaken noemt, is er wel helemaal naast. Wel zou iemand natuurlijk gelijk hebben die beweert dat ik zonder die middelen als botten, spieren en de rest niet zou kunnen doen wat mij het juiste lijkt. Maar zeggen dat zij er de oorzaak van
- b zijn dat ik doe wat ik doe en dat ik het doe uit verstandelijke overwegingen en niet omdat ik kies voor het beste, dat zou wel een erg oppervlakkige manier van redeneren zijn. Wie dat zegt, is niet in staat te zien dat de oorzaak iets anders is dan het verschijnsel en dat de oorzaak zonder het verschijnsel geen oorzaak is. Daarom denk ik dat het gros van de mensen als het ware in het duister tast. De naam van het ene geven zij aan het andere en zo noemen zij het verschijnsel de oorzaak. Daarom geeft de een de aarde een plaats onder de hemel, want om de aarde zou een draaiende beweging gaan, en de ander
- c beschouwt haar als een door lucht gesteunde soort trog. Maar de kracht die maakt dat de dingen op dit moment geplaatst zijn zoals het beste voor ze is, daar verdiepen ze zich niet in en ze geloven niet dat het een machtige goddelijke kracht is, maar ze verwachten een Atlas te vinden, die nog machtiger en onsterfelijker en allesomvattender is dan die kracht en ze hebben werkelijk geen enkel benul van wat goed is, verenigt en bijeenhoudt. Van ieder die mij die ene oorzaak kan verklaren, zou ik graag leerling zijn. Maar omdat
- d mij dat niet gegeven was en ik het zelf niet kon vinden of van iemand anders horen, heb ik een tweede poging gewaagd om de oorzaak van het goede te onderzoeken. Wilt ge dat ik u daarvan verslag doe, Kebes?
- Dat wil ik zeker, zei hij.
- Nu naar mijn mening de bestudering van de materiële zaken op niets was uitgelopen, moest ik oppassen dat mij niet hetzelfde overkwam als mensen die hun ogen bederven, omdat ze met het blote oog naar een zonsverduistering kijken, in plaats van naar de
- e afspiegeling ervan in water of iets dergelijks. Want zo'n gevoel had ik ook en ik was bang dat ik mijn ziel zou verblinden, door met het blote oog naar de dingen te kijken en met al mijn zintuigen te proberen er vat op te krijgen. Dus besloot ik mijn toevlucht te nemen tot redenerie, om te zien of ik op die manier de waarheid over het bestaan kon
- 100a vinden. Maar eigenlijk gaat deze vergelijking toch niet helemaal op. Want ik vind beslist niet dat hij die al redenerend kijkt naar de werkelijkheid, een beter beeld krijgt dan hij die er rechtstreeks naar kijkt. Maar goed, op mijn manier ging ik dus aan het werk. Ik ging steeds uit van de hypothese die ik het sterkste vond en nam als waar aan wat daarmee overeenstemde - of het nu over de oorzaak ging of over iets anders - en wat daarmee niet klopte, beschouwde ik als niet waar. Maar ik zal nog duidelijker zeggen wat ik bedoel, want ik geloof dat ge het nog niet begrijpt.
- Bij Zeus, nee, zei Kebes, echt niet.
- b - Wat ik nu zeg, zei Sokrates, is niets nieuws, maar het is wat ik altijd bij elke gelegenheid, ook in dit gesprek, maar niet kan nalaten te zeggen. Ik zal proberen u een beeld te geven van de oorzaak zoals ik die heb uitgedacht en ik zal weer beginnen met het alom bekende uitgangspunt, dat er een absolute Schoonheid is, evenals een absolute

- Goedheid, Grootheid enzovoort. Als ge me dit toestaat en het met me eens zijt, dan hoop ik u zo de oorzaak van alles te laten zien en de onsterfelijkheid van de ziel te bewijzen.
- c - Natuurlijk sta ik u dit toe, zei Kebes, gaat u alstublieft verder.
 - Laten we dan eens punt voor punt bekijken of ge het met me eens zijt. Want als er buiten de absolute Schoonheid nog iets anders bestaat dat schoon is, dan is dat andere slechts schoon waar het deel heeft aan de absolute Schoonheid. Zijt ge het ermee eens dat daar de oorzaak ligt?
 - Ja, zei hij, daar ben ik het mee eens.
 - Goed, zei Sokrates, maar nu zoek ik dan ook niet meer naar die andere wijsgerige oorzaken en kan me er ook niet meer mee bezighouden. En wanneer iemand tegen mij
- d zegt dat iets schoon is, omdat het zo'n schitterende kleur heeft of om zijn vorm of om wat dan ook, dan leg ik het allemaal naast me neer, want ik raak ervan in de war, en alleen dit houd ik mezelf simpelweg, ondeskundig en misschien wel dwaas voor, dat iets alleen dan schoon kan zijn wanneer de absolute Schoonheid aanwezig is of er deel van uitmaakt, hoe zich dat dan ook mag voordoen. Want meer weet ik hier niet van, behalve dat door Schoonheid alle schone dingen schoon worden. Dit lijkt me dan ook het
- e zekerste antwoord dat ik mijzelf en een ander kan geven en met dit houvast hoop ik altijd staande te blijven en met zekerheid aan mezelf en aan wie ook te kunnen antwoorden, dat het schone schoon wordt door Schoonheid. Of denkt ge van niet?
 - Ik denk van wel.
- 101a - Dus grote dingen zijn groot door Grootheid en groter door het grotere, terwijl het kleinere kleiner is door Kleinheid.
 - Inderdaad.
 - Ge zoudt het dus niet aanvaarden wanneer iemands hoofd tot criterium voor zijn lengte ten opzichte van andermans lengte werd gemaakt. Liever zoudt ge zien dat slechts grootheid en kleinheid als criteria voor onderling verschillende lengtes worden
- b gehanteerd. Waarschijnlijk zoudt ge dat standpunt kiezen, bang als ge zijt om, als ge iemand een hoofd groter of kleiner noemt, eerst tegengeworpen te krijgen dat het grotere dan groter zou zijn dank zij hetzelfde aspect als waardoor het kleinere kleiner is en vervolgens dat dan het grotere groter is door iets dat zelf klein is, namelijk het hoofd, en dat het maar raar is dat iets groot zou zijn dank zij iets kleins. Dat verwijt zoudt ge toch willen ontlopen, nietwaar?
 - Inderdaad, zei Kebes lachend.
 - Maar, vervolgde Sokrates, dan haalt ge het ook niet in uw hoofd om te zeggen: tien is twee meer dan acht en dat die twee de oorzaak van deze uitkomst zou zijn, in plaats van veelheid; of wilt ge beweren dat iets van twee el twee maal zo groot is als een el vanwege die el verschil in plaats van door grootheid?
 - Zeker niet, zei Kebes.
- c - Dus zoudt ge ook niet gauw zeggen dat in de optelsom van een plus een het optellen, of in een deling het delen de oorzaak zou zijn voor het ontstaan van de twee. Met nadruk zoudt ge staande houden dat ge voor het ontstaan van dingen geen andere weg kent dan een of andere manier van deelhebben aan een grondvorm, een idee. In dat geval kan twee alleen ontstaan door deel te hebben aan de twee, aangezien alles wat twee wil worden deel moet hebben aan de grondvorm twee, zoals alles wat een wil worden deel moet hebben aan de idee/ grondvorm van eenheid; de problemen van vermenigvuldigen, delen en dat soort kunststukken meer zoudt ge laten voor wat ze zijn. Neen, ge zoudt ze zelfs
- d graag overlaten aan anderen die er beter in zijn dan gij zelf. Naar het spreekwoord zegt zoudt ge u uit vrees voor uw eigen schaduw en uit gebrek aan ervaring veiligheidshalve

- houden aan dit uitgangspunt en van daaruit antwoorden. En bediende een ander zich van datzelfde uitgangspunt, dan zoudt ge hem laten begaan en niet reageren, voordat ge had nagegaan of de consequenties van zo'n stelling wel of niet met elkaar kloppen. Wanneer ge de stelling zelf moest verantwoorden, zoudt ge trouwens hetzelfde doen: telkens zoudt ge uw uitgangspunt op een hoger niveau willen toetsen, net zo lang tot ge voldoende vastigheid vindt. Ge zoudt niet handelen als de woordgoochelaars die oorzaak en gevolg door elkaar husselen, als ge tenminste op iets wezenlijks uit bent. Want daar hebben die lui het natuurlijk nooit over, het komt niet eens bij ze op. Ze zijn zo wijs dat ze doodleuk appels met peren vermenigvuldigen en daar dan nog trots op zijn ook. Maar gij wilt
- 102a wijsgeer worden zult dus stellig doen wat ik u zeg.
 - Zo is het precies, riepen Simmias en Kebes in koor.
Echekrates: Bij God, Phaidoon, het klopt. Volgens mij heeft hij het zelfs voor de eenvoudige van geest bewonderenswaardig duidelijk onder woorden gebracht!
Phaidoon: Inderdaad gold dat voor alle aanwezigen, Echekrates, dacht ik.
Echekrates: En zelfs voor ons die er niet bij waren en het nu horen. Maar hoe ging het verder?
Phaidoon: Volgens mij zo: iedereen gaf toe en was het erover eens dat aan elk ding een grondvorm of idee ten grondslag ligt en dat alle afleidingen hun naam ontlenen aan een bepaalde manier van deelhebben aan die idee of grondvorm. Toen vroeg Sokrates: Als ge dit nu zo stelt en zegt dat Simmias groter is dan Sokrates maar kleiner dan Phaidoon, beweert ge dan ook niet dat in Simmias zowel het idee grootheid als het idee kleinheid voorhanden is?
- b - Inderdaad.
 - In dat geval, zei Sokrates, zijt ge het er dus ook mee eens dat de stelling: 'Simmias is groter dan Sokrates' op die manier geformuleerd niet klopt; want Simmias dankt dit groter zijn niet aan de idee/grondvorm Simmias, maar aan de idee/grondvorm grootheid,
- c waaraan hij in deze situatie deel heeft. Hij is ook niet groter dan Sokrates, omdat Sokrates Sokrates is, maar omdat Sokrates deel heeft aan de idee/grondvorm kleinheid, in vergelijking met Simmias' grootheid.
 - Dat is zo.
 - Zo is hij ook niet kleiner dan Phaidoon, omdat Phaidoon Phaidoon is, maar omdat Phaidoon deel heeft aan de idee/grondvorm grootheid, in vergelijking met de kleinheid van Simmias.
 - Dat is ook waar.
- d - Dus kan Simmias tussen de beide anderen in groot en klein worden genoemd, omdat hij eigen kleinheid stelt tegenover de grootheid van de een en verliest, en eigen grootheid stelt tegenover de kleinheid van de ander en wint.
 Toen moest Sokrates lachen en zei: Mijn woorden rieken een beetje naar oud papier, maar hoe dan ook, ze zijn wel waar.
 Daar was Simmias het mee eens.
 - Maar ik spreek op deze manier, omdat ik mijn zienswijze voor u aannemelijk wil maken. Ik denk niet alleen dat grootte op zichzelf nooit tegelijkertijd groot en klein kan zijn, maar ook dat de grootheid in ons nooit het kleine zal toelaten of zich zal laten overtreffen. Zij zal wegvlugten en zich terugtrekken bij de komst van haar tegendeel,
- e het kleine, of zij is dan reeds in het niet verdwenen. Het grote zal niet bereid zijn het kleine te ontvangen en in zich op te nemen en daarmee anders te worden dan het is. Ik heb het allerkleinste in me opgenomen en daarom ben ik zo klein als ik ben. Maar daarmee is het grote in mij nog niet klein geworden. Evenzo wil het kleine in ons nooit

- 103a groot worden of zijn. En ook de andere tegendelen zullen, zolang ze zichzelf zijn, niet hun tegendeel worden of zijn, maar weggaan of in het niet verdwijnen in de ontmoeting met hun tegendeel.
- Ik ben het volledig met u eens, zei Kebes.
- Toen nam een van de andere aanwezigen het woord, ik kan me niet meer herinneren wie: Bij de goden, is wat wij nu zeggen niet precies het tegenovergestelde van wat wij hiervoor beweerden, namelijk dat het meerdere voortkomt uit het mindere en omgekeerd en dat tegendelen eenvoudig uit elkaar ontstaan? Nu lijkt het wel of wij beweren dat dit nooit zo kan zijn.
- b Sokrates had met een hand aan zijn oor geluisterd en zei: Het is moedig van u om ons daaraan te herinneren, maar het verschil in ons onderwerp van gesprek van toen en nu ontgaat u. Eerst hadden wij het erover dat dingen uit hun tegendeel voortkomen, maar nu hebben wij het erover dat het wezen van iets niet het tegengestelde daarvan kan worden, noch in onszelf, noch in de wereld. Eerst spraken wij over de tegengestelde verschijningsvormen der dingen en die benoemden wij, maar nu hebben wij het over de
- c dingen zelf, datgene waaraan zij hun naam ontlenen. Wij stellen dus vast dat tegengestelden nooit door elkaar worden voortgebracht.
- Bij het uitspreken van deze woorden keek hij Kebes aan en zei: Zit gij met hetzelfde probleem als de vorige spreker?
- Nee, deze keer niet, zei Kebes; hoewel, ik moet zeggen dat het mij vaak niet helemaal duidelijk is.
 - Dan zijn wij het er dus over eens dat iets nooit zijn tegendeel kan zijn.
 - Volledig, zei Kebes.
 - En kijk ook nog eens hiernaar, zei Sokrates, of ge het met me eens bent. Bestaat er zoiets als warm en koud?
 - Zeker.
 - Sneeuw en vuur dus?
- d - Nee, bij Zeus, dat gaat niet op.
- Warm is dus iets anders dan vuur en koud iets anders dan sneeuw?
 - Ja.
 - Ge zijt toch met me eens dat juist sneeuw samen met warmte geen sneeuw blijft - dat zeiden we zoeven ook al -; het zal dus nooit blijven wat het was: sneeuw en warmte naast elkaar, maar naarmate de warmte toeneemt, zal de sneeuw smelten en in het niet verdwijnen.
 - Zeer zeker.
 - Zo zal ook het vurige uitgaan en in het niet verdwijnen naarmate meer kilte wordt
- e aangevoerd, en in de kilte kan het niet meer zijn wat het was, namelijk vurigheid en kilte naast elkaar.
- Dat is waar, zei Kebes.
 - In sommige gevallen is het zo, dat niet alleen de idee voor eeuwig aanspraak maakt op dezelfde naam, maar ook iets anders dat niet de idee is, maar wel de vorm ervan heeft zolang het bestaat. Misschien maakt het volgende duidelijker wat ik bedoel: het onevene moeten we toch altijd oneven noemen, of niet?
 - Zeker.
- 104a - En is dit het enige - want dat is mijn vraag - of is er ook nog iets anders dat, hoewel het niet het onevene is, toch altijd, naast zijn eigen naam, zo genoemd moet worden omdat het zo geaard is dat het zich nooit van het onevene verwijdert. Ik bedoel bijvoorbeeld getallen zoals drie. Kijk eens naar drie. Vindt ge niet dat ge drie drie moet noemen en

- oneven, hoewel drie en oneven niet hetzelfde zijn? Maar toch is het zo dat drie en vijf,
- b kortom de helft van alle getallen, niet het onevene zijn maar wel oneven. En aan de andere kant zijn twee en vier en de andere helft van alle getallen niet het evene maar wel even. Bent ge dat met me eens of niet?
- Natuurlijk, zei Kebes.
 - Welnu, zei Sokrates, ik bedoel dit: dat niet alleen dingen die elkaars tegengestelde zijn, elkaar niet verdragen, maar ook dingen die, hoewel niet elkaars tegengestelde, tegengestelde elementen bevatten. En dat die elementen blijkbaar geen aan henzelf
- c tegengestelde idee accepteren, maar bij de nadering daarvan omkomen of in het niet verdwijnen. Moeten we niet aannemen dat de drie liever sterft of zich tot wat dan ook laat overhalen dan, zolang hij nog drie is, te dulden dat hij even wordt?
- Ongetwijfeld, zei Kebes.
 - Twee is niet het tegengestelde van drie.
 - Zeker niet.
 - Dan zullen niet alleen tegengestelde gegevens elkaars nabijheid nauwelijks verdragen, maar dat geldt dan ook voor tegenstellingen die daaruit volgen.
 - Dat is heel juist gezien.
 - Willen we dan eens nagaan voor welke gegevens dat geldt?
 - Graag.
- d - Zijn dat niet die gegevens, Kebes, die niet alleen hun eigen verschijningsvormen dwingen zichzelf te blijven, maar ook het tegenovergestelde aan zichzelf gelijk willen laten?
- Hoe bedoelt ge?
 - Ge weet natuurlijk, dat bijvoorbeeld drie met de naam 'drie' genoemd kan worden, maar ook met de naam 'oneven', hoewel dat niet hetzelfde is als 'drie'.
 - Ja.
 - Zo'n gegeven, zeggen we dan, verdraagt uiteraard nooit zijn tegendeel, als zich dat zou aandienen.
 - Natuurlijk niet.
 - Is dit niet het gevolg van de veel ruimere betekenis van het begrip 'oneven'?
 - Ja.
 - Het omgekeerde daarvan is het begrip 'even'.
- e - Ja.
- Maar dan kunnen drieën ook nooit samengaan met het begrip 'even'.
 - Nee dus.
 - Dan maakt drie dus geen deel uit van het begrip 'even'.
 - Nee.
 - Drie is dus oneven.
 - Ja.
 - Zoveen zeiden we dat we wilden nagaan welke gegevens niet tegengesteld zijn en toch elkaars nabijheid niet verdragen, zoals in dit geval drie niet tegenover het begrip 'even' staat, maar dat toch niet verdraagt omdat het daar onder alle omstandigheden het
- 105a tegendeel van zal opleveren, evenals twee tegenover oneven, vuur tegenover kou, en noem verder maar op. En zo zien we nu, met uw instemming, dat niet alleen twee tegengestelden elkaar niet verdragen, maar dat dit ook geldt voor hun verwante verschijningsvormen. Tegengestelde oorzaken moeten dus ook leiden tot tegengestelde gevolgen, en nooit zullen ze elkaar verdragen. Laten we nu alles nog eens op een rijtje zetten, want het kan geen kwaad het opnieuw te horen. Het getal vijf zal het begrip 'even'

- niet aannemen, evenmin als tien - dat twee keer vijf is - het begrip 'oneven' zal
- b aannemen. Dat getal tien heeft zijn eigen tegengestelde, maar zal toch het begrip 'oneven' niet aannemen. Zo zullen anderhalf en eenderde en andere breuken de benaming 'heel getal' niet aannemen. Volgt ge me en bent ge het met me eens?
- Ik volg uw betoog en ben het er helemaal mee eens, zei Kebes.
 - Vertel het mij dan nog eens van voren af aan. En antwoord mij niet in de woorden die ik bij mijn vraag gebruik, maar doe net als ik. Ik geef een antwoord dat verder reikt dan dat eerste voor de hand liggende, omdat ik als gevolg van wat we nu bespreken een ander betrouwbaar antwoord weet. Ik bedoel, wanneer gij mij vraagt: 'Wat is er de oorzaak van dat iets heet is', dan zal ik u niet dat veilige, voor de hand liggende antwoord geven: hitte.
- c Maar door ons gesprek kan ik subtieler te werk gaan en zeggen: vuur. En op uw vraag: 'Wat is er de oorzaak van dat het lichaam ziek is geworden', zal ik niet zeggen: ziekte, maar koorts. En als ge vraagt wat er de oorzaak van is dat een getal oneven is, zal ik niet zeggen: het oneven-zijn, maar het getal een, enzovoort. Wat denkt ge, begrijpt ge zo ongeveer wat ik zeggen wil?
- Heel goed, zei hij.
 - Antwoord mij dan. Wat doet het lichaam leven?
 - De ziel, zei hij.
- d - Geldt dat altijd?
- Ja zeker, zei hij.
 - Waar de ziel dus ook maar bezit van neemt, zij zal het tot leven wekken.
 - Ja, zei hij.
 - Bestaat er iets dat het tegendeel is van leven, of niet?
 - Ja, zei hij, dat bestaat.
 - En wat is dat?
 - Dood.
 - Dus zal de ziel nooit het tegendeel toelaten van wat zijzelf veroorzaakt. Daarover waren wij het toch eens?
 - Zeker, dat zal zij nooit doen, zei Kebes.
 - Dus hoe noemen wij dat nu, wat het begrip 'even' niet toelaat?
 - Oneven, zei hij.
 - En wat het rechtvaardige en muzikale niet toelaat?
- e - Het onrechtvaardige, zei hij, en het onmuzikale.
- Maar hoe noemen we dan het principe dat geen dood toelaat?
 - Het onsterfelijke, zei hij.
 - De ziel laat immers geen dood toe?
 - Nee.
 - Dan is de ziel dus onsterfelijk?
 - Ja.
 - Kijk eens aan, zei Sokrates. Dat staat nu dus vast.
 - Absoluut, Sokrates.
- 106a - Wel, Kebes, zei hij, als het onevene beslist onverwoestbaar zou zijn, zou dan het getal drie niet ook onverwoestbaar zijn?
- Dat spreekt vanzelf.
 - En als dat wat geen hitte bevat beslist onverwoestbaar was, zou sneeuw dan niet onvervormd en onaangestast te voorschijn komen, als iemand er hitte naar toe voerde? Want het zou niet vernietigd zijn en het zou ook niet zijn blijven bestaan en hitte hebben opgenomen.

- Dat is waar, zei Kebes.
- En ik geloof dat het net zo is in het tegenovergestelde geval. Als iets dat geen koude bevat onverwoestbaar is, dan zou vuur nooit uitdoven of verdwijnen, als er iets koude bij gebracht werd, maar het zou ongedeerd ontkomen.
- Dat kan niet anders.
- b - En moet dan over dat wat onsterfelijk is, niet hetzelfde gezegd worden? Als ook het onsterfelijke onverwoestbaar is, dan kan de ziel onmogelijk omkomen wanneer de dood haar nadert. Want de dood zal zij volgens ons betoog nooit accepteren en zij zal dan ook niet dood zijn, evenmin als het getal drie even zal worden of het onevene even, en evenmin als vuur en de hitte in vuur kou zullen accepteren. Maar nu zou iemand kunnen zeggen: 'We waren het erover eens dat wat oneven is niet even wordt, als even erbij
- c komt, maar waardoor wordt verhinderd dat oneven oplost en dat even zijn plaats inneemt?' Iemand die dat oppert, kunnen wij niet overtuigen door te zeggen dat het beginsel oneven niet verdwijnt, want wat oneven is, is niet onvergankelijk. Als wij het daarover eens waren, zouden wij gemakkelijk kunnen volhouden dat het begrip oneven en het getal drie verdwijnen bij de nadering van wat even is. En over vuur, warmte en de andere begrippen zouden wij op dezelfde wijze kunnen redeneren. Of niet?
 - Zeker.
 - En hetzelfde kan gezegd worden van het begrip onsterfelijk. Als wij het erover eens zijn dat onsterfelijk ook onvergankelijk is, dan zou de ziel behalve onsterfelijk ook onvergankelijk zijn. Zo niet, dan moeten we verder zoeken.
 - Maar dat is in dit verband helemaal niet nodig, zei Kebes, want we kunnen moeilijk zeggen dat iets aan vernietiging kan ontkomen, als het onsterfelijke, dat onvergankelijk is, vernietigd kan worden.
 - Mij dunkt, zei Sokrates, dat God en de essentie van leven en al wat onsterfelijk is, nooit vernietigd kunnen worden.
 - Daar is iedereen het over eens en wat meer is, niet alleen mensen, maar ook goden, denk ik.
- e - Gezien het feit dat het onsterfelijke ook onverwoestbaar is, moet de ziel, als zij onsterfelijk is, toch ook onverwoestbaar zijn.
 - Zonder twijfel.
 - Wanneer de dood de mens nadert, sterft, naar het lijkt, dat deel van hem dat sterfelijk is, maar het onsterfelijke deel vertrekt ongedeerd, is niet vergaan en onttrekt zich aan de dood.
 - Dat lijkt wel zo.
- 107a - Zonder twijfel, Kebes, zei hij, is de ziel dus onsterfelijk en onvernietigbaar en onze zielen zullen werkelijk bestaan in het huis van Hades.
 - Sokrates, zei Kebes, ik heb daarover verder niets te zeggen en wil uw woorden ook niet in twijfel trekken. Maar als Simmias nog iets wil zeggen, of iemand anders, dan is het daar nu de ideale gelegenheid voor; want ik zou niet weten welk ander ogenblik dan dit beter kan worden aangegrepen door wie over dit soort kwesties iets wil zeggen of horen. Toen zei Simmias: Ik heb geen enkele reden om het beweerde in twijfel te trekken. Maar
 - b in het licht van de omvang van het onderwerp en mijn menselijke beperktheid lijkt het me toch nodig om het besprokene voor mezelf in twijfel te trekken.
 - Dat niet alleen, Simmias, zei Sokrates, maar het is ook verstandiger om onze aanvankelijk ontwikkelde stellingen, zelfs als we daar alle vertrouwen in hebben, nog eens te bekijken. En zijn ze voldoende begrepen, dan zult ge, naar ik hoop, mijn redenering ook op het hoogst mogelijke niveau kunnen bijhouden. En is dat goed gelukt,

- dan is er ook geen reden meer om erop terug te komen.
- Daar hebt ge gelijk in.
 - c - Maar, mannen, nu moeten we wel bedenken dat, als de ziel onsterfelijk is, er goed voor gezorgd moet worden; niet alleen voor de duur van de periode die wij met 'een leven' aanduiden, maar voor altijd, en de risico's lijken nu juist zeer groot als we de ziel verwaarlozen. Want als de dood het eind van alles zou zijn en de ziel tegelijk met het lichaam werd verlost van haar tekortkomingen, dan kregen de ongelovigen gelijk. Maar
 - d nu we dus aannemen dat de ziel onsterfelijk is, is er geen andere uitweg of redding van het kwaad dan een zo goed en verstandig mogelijk leven te leiden. Want de ziel neemt op reis naar het huis van Hades niets anders mee dan de vruchten van haar levenswijze, die, naar wordt gezegd, vooral aan het begin van de reis een gunstige of ongunstige uitwerking hebben. Het verhaal gaat verder dat ieder na zijn dood door zijn
 - e beschermgod, die hem tijdens het leven onder zijn hoede heeft genomen, naar een plaats gevoerd wordt waar alle doden tezamen moeten komen. Daar wordt een oordeel geveld over hun verdere reis naar het huis van Hades, waarheen een gids hen brengt. En als zij daar zijn aangekomen en hun verplichte tijd hebben uitgezeten, brengt een andere gids hen na een lange toch met vele omwegen weer hiernaar toe. Die weg is anders dan
 - 108a Aischulos Telephos laat zeggen; want Telephos zegt dat er een eenvoudige weg naar het huis van Hades is, maar volgens mij is er geen eenvoudige weg en ook niet een enkele. Anders zouden er geen gidsen nodig zijn. En niemand zou de weg kunnen kwijtraken, als er maar een was. Nee, volgens mij zijn er vele splitsingen en zijpaden; dat maak ik tenminste op uit de gebruikelijke ceremoniën van de mensen hier. De ordelijke en wijze ziel volgt en is zich bewust van de omstandigheden waarin zij verkeert. Maar de ziel
 - b waarover ik hiervoor gesproken heb, die zich begerig vastklampt aan het lichaam en zich voortdurend druk maakt over het lichaam en de fysieke wereld, wordt tegenspuiterend met geweld en moeite door de aangewezen beschermgod weggevoerd. En na aankomst bij de anderen vermijden deze die onreine ziel, die iets op haar kerfstok heeft, een moord of iets dergelijks, of wat dat soort zielen pleegt te doen. De anderen wenden zich af van
 - c die ziel en willen geen reisgenoot of gids zijn. Dus doolt zij rond, volledig aan haar lot overgelaten, totdat de tijd gekomen is dat zij gebracht wordt naar de plek die zij verdient. Maar de ziel die een schoon en aan maat gebonden leven heeft geleid, krijgt goden als metgezel en gids en zal wonen op een plek die haar toekomt. Er zijn vele wonderlijke plekken op aarde, is mij gezegd. Zoals de mensen over de aarde praten, blijken zij geen idee te hebben over omvang en kwaliteit ervan.
 - d Simmias vroeg: Hoe bedoelt ge dat, Sokrates? Want over de aarde heb ik zelf ook veel gehoord, maar deze mening ken ik niet. Ik zou er graag over horen.
 - Goed, Simmias, want ik denk dat ik ook zonder de helderziendheid van Glaukos wel kan uitleggen wat het is. Maar bewijzen dat het waar is, lijkt me zelfs voor Glaukos' kunst te moeilijk. Misschien ben ik daar ook niet toe in staat, maar als dat wel zo is, dan nog denk ik, Simmias, dat ik niet genoeg tijd van leven zal hebben om het bewijs
 - e daarvoor rond te krijgen. Maar wat ik me bij het woord 'aarde' en haar woonplaatsen voorstel, kan ik u wel vertellen.
 - Dat is ook genoeg, zei Simmias.
 - Welnu dan, zei Sokrates, als de aarde rond is en het middelpunt van de hemel, dan ben
 - 109a ik er allereerst van overtuigd dat er noch lucht, noch iets anders nodig is om haar voor vallen te behoeden, maar dat ze zelf in staat is zich als middelpunt van de hemel te handhaven en haar evenwicht te bewaren. Want een evenwichtig middelpunt van iets zal geen enkele afwijking kunnen vertonen en is als middelpunt onbeweeglijk. Hiervan ben

- ik in de eerste plaats overtuigd.
- En terecht, zei Simmias.
- b - Daarbij komt nog, zei Sokrates, dat de aarde zelf immens groot is en dat wij, vanaf de rivier de Phasis tot aan de zuilen van Herakles, maar een heel klein stukje van haar bewonen, om de zee heen, zoals mieren of kikkers om een moeras. En er zijn vele andere bewoners, op veel andere plaatsen. Want overal over de aarde verspreid bevinden zich holten, dalen in groten getale, veelsoortig van vorm en grootte, waarin water, nevel en
- c lucht zijn samengestroomd. Maar Aarde zelf is rein, gelegen in de reine hemel waarin de sterren staan, ether genoemd door hen die zich hiermee bezighouden. De neerslag van deze ether, water, nevel en lucht, stroomt dus samen in de dalen van de aarde. Maar wij, die in die dalen wonen, zijn het element Aarde vergeten en verkeren in de waan dat wij
- d bovenop aarde wonen, zoals iemand die op de bodem van de zee leeft en denkt dat hij er zich bovenop bevindt. In feite ziet hij de zon en de sterren door het water heen en hij denkt dat de zee de hemel is, omdat hij door zijn traagheid en zwakte nog nooit aan de oppervlakte van de zee is geweest om, boven het water uitkijkend, met eigen ogen te zien hoeveel reiner en mooier het daar is dan beneden. Ook heeft hij nog nooit van een ander
- e gehoord dat die het wel heeft gezien. Dit zelfde is ook ons lot. Want hoewel we in een van de laagten der aarde wonen, denken we op aarde te leven en de lucht noemen we hemel, omdat we denken dat de sterren zich daar doorheen, als was het die hemel, voortbewegen. En dit komt eveneens, omdat wij door onze zwakte en traagheid niet in staat zijn op te stijgen naar de hoogste luchtlagen. Want als iemand daar terecht zou komen of met vleugels daarheen zou opstijgen, dan zou hij er bovenuit kunnen kijken en zien wat daar is, zoals de vissen hier opduikend uit zee zien wat hier is. En als de natuur
- 110a hem in staat zou stellen dat uitzicht te verdragen, dan zou hij weten dat dat de ware hemel is en het werkelijke licht en de waarachtige aarde. Want op deze aarde zijn zelfs de stenen en elke plek hier bedorven en aangetast, evenals alles in zee door het zout. Niets noemenswaardigs groeit er in de zee, niets dat volmaakt is, om zo te zeggen, er zijn alleen maar klippen en zand en oneindig veel modder en slib daar waar maar een kust is, en niets is te vergelijken met de schoonheid bij ons. Maar het verschil tussen onze wereld en die andere, die ware, is nog veel groter.
- b Misschien mag ik u een verhaal, een mythe, vertellen, Simmias, want het is de moeite waard te horen hoe het er op de aarde vanuit de hemel uitziet.
- Maar natuurlijk, Sokrates, zei Simmias, dat verhaal zouden we heel graag horen.
 - Welnu dan, mijn vriend, er wordt gezegd dat deze aarde, als men haar van bovenaf
- c beschouwt, eruitziet als zo'n bal die uit twaalf stukken leer gemaakt is, bont gekleurd naar het voorbeeld van onze schilders hier. Maar daar bestaat de hele aarde uit zo'n kleurenpalet, alleen nog veel stralender en helderder dan hier. Want nu eens is zij van een wonderbaarlijk schoon purper, dan weer van goud, elders is ze wit, witter dan gips of sneeuw, en zo zijn ook de andere kleuren waaruit ze bestaat, stralender. Er zijn meer en mooiere kleuren dan wij ooit hebben gezien. Want juist de holten van die aarde, gevuld
- d met water en lucht, lijken kleurig te zijn, glinsterend te midden van de vele andere kleuren, zodat die aarde wel een en al bonte kleur lijkt. In een dergelijke omgeving zijn ook de gewassen schoner, de bomen, de bloemen en de vruchten. Evenals de bergen en de stenen, die glad, doorschijnend en mooier van kleur zijn. Daarvan hebben wij splinters
- e hier, namelijk de wonderschone edelstenen, zoals kornalijn, jaspis, smaragd en vele andere.
- Maar in de wereld daar is alles nog veel mooier. En de reden daarvan is dat die stenen daar zuiver zijn en niet, zoals hier, verweerd en aangetast, doordat ze blootstaan aan het

- bijtende zeewater, dat onze stenen en onze aarde en alles wat erop leeft en groeit, lelijk en ziek maakt. Maar daar is de aarde versierd met al die edelstenen en bovendien nog met goud en zilver. Al dat schone ligt daar open en bloot, in grote hoeveelheden, overal, zodat je gelukkig wordt als je ernaar kijkt.
- 111a Veel levende wezens zijn er, en ook mensen, van wie sommigen op het land wonen en anderen in de lucht verblijven, zoals wij op zee, weer anderen op eilanden door lucht omstroemd, dicht bij het vasteland gelegen. Kortom, zoals wij water en zee gebruiken,
- b zo gebruiken zij lucht, en wat voor ons lucht is, is voor hen ether. De seizoenen daar zijn zo gematigd dat er geen ziekten zijn en het leven is er veel langer dan hier. In zien, horen, denken en in de andere menselijke vermogens zijn ze in vergelijking met ons zoveel helderder, evenals lucht zuiverder is dan water en ether dan lucht.
- c Ook hebben zij heiligdommen en tempels waarin de goden werkelijk wonen, zij horen daar hun woorden en hun wil, zij zijn zich van de goden gewaar en leven op die manier met hen samen. De zon, de maan en de sterren zien ze zoals ze werkelijk zijn en in alle andere opzichten is hun gezegende staat hiermee in overeenstemming.
- d Zo is het wezen van de hele aarde en van haar omgeving. Over de hele aarde zijn in de dalen vele streken, waarvan sommige dieper en ruimer zijn dan de streek die wij bewonen, terwijl andere wel dieper zijn, maar een kleinere opening hebben dan de onze.
- e Ook zijn er die minder diep zijn, maar ruimer. Al deze streken zijn onderaards op vele plaatsen door brede en smalle kanalen met elkaar verbonden, waardoor veel water heen en weer stroomt, zoals in mengvaten. Er zijn onnoemelijk veel eeuwig stromende rivieren onder de aarde met warm en koud water. Veel vuur is er en stromen van vuur, en veel stromen vloeibare modder, dunne en dikke, zoals op Sicilië de modderstroom die voor de lava uit gaat. En telkens stromen de streken waar die rivieren doorheen lopen, geheel vol.
- 112a Dit alles is in een op- en neergaande beweging, alsof er een schommel in het binnenste van de aarde is. En er is een oorzaak voor die beweging. Een van de geulen in de aarde is de grootste van alle en doorboort de hele aarde. Die bedoelt Homeros, wanneer hij zegt: 'Ver in de schoot van de aarde waar de diepste afgrond gaapt,'
- b in andere geschriften van hem en door vele andere dichters de Tartaros genoemd. De gaping is de grootste, omdat alle rivieren tezamen komen in deze ruimte en weer naar buiten stromen; zij dragen elk de aard in zich van de streek waar zij doorheen stromen.
- c De oorzaak van het steeds weer in- en uitstromen van alle rivieren is, dat het water geen bedding of bodem heeft. Het zweeft en golft op en neer en de lucht en de wind rondom doen dat evenzo. Zij volgen het water omhoog en omlaag van de ene kant van de aarde naar de andere; en zoals de adem van de schepselen steeds in- en uitstroomt, zo gaat de wind met het golvende water mee en veroorzaakt bij het in- en uitgaan een vreselijk en geweldig waaien. Wanneer nu het water naar de diepste plaats terugvloeit, stroomt het daar in de rivieren onder de aarde, zodat zij zwellen alsof zij volgepompt worden, en terwijl het water daarvandaan weer hierheen stroomt, vult het de rivieren aan deze kant; vervolgens stroomt het water door de beddingen van die rivieren in de aarde naar de plaats waar iedere stroom uitmondt, baant zich een weg en vormt zeeën en rivieren en bronnen. Vandaar verdwijnt het weer onder de aarde en stroomt
- d deels door grote en uitgestrekte gebieden, deels door streken die geringer van omvang en minder diep gelegen zijn. Dan stort het water zich weer in de Tartaros, soms op een veel lager punt dan waar het naar boven kwam, soms minder laag, maar altijd stroomt het naar binnen beneden het gebied waar het naar buiten kwam. Sommige wateren stromen

- naar binnen aan de tegenoverliggende zijde, andere aan dezelfde zijde waar zij zich naar buiten stortten. Sommige wateren kronkelen zich als slangen een of meer malen in een
- e kring om de aarde en wanneer zij het laagste punt hebben bereikt, stromen zij weer de aarde binnen. De stromen kunnen van alle kanten naar het middelpunt van de aarde gaan, maar niet verder, want aan de tegenoverliggende kant gaat de helling steil omhoog. Deze stromen zijn groot en talrijk en van allerlei aard en in deze veelheid van stromen zijn vier belangrijke, van welke de grootste, die Okeanos wordt genoemd, de wijdsten cirkel
- 113a beschrijft. En tegenover deze, in tegengestelde richting, stroomt de Acheron, die eerst door vele woestijnachtige streken gaat en dan, met onderaardse loop, uitmondt in het Acheroesische meer, waar de zielen van de meeste gestorvenen naar toe gaan en waar zij een voor ieder van hen bepaalde tijd verblijven, sommige langer, andere korter, totdat zij weer teruggezonden worden om als levend wezen herboren te worden. De derde rivier ontspringt tussen deze beide in en niet ver van haar oorsprong stort zij zich uit in een uitgestrekt gebied van vuur en vormt daar een meer, groter dan onze zee, met ziedend water en modder. Vandaar stroomt zij in een kring rond, troebel en vol modder; en in
- b haar kolkende loop komt zij door allerlei streken en belandt ten slotte bij de oever van het Acheroesische meer, zonder zich echter met het water daarvan te vermengen. Dan, na vele ondergrondse kronkelingen, mondt zij op een lagere plaats uit in de Tartaros. Dit is de rivier die Puriphlegeton genoemd wordt en de lavastromen die op verschillende plaatsen op de aarde uitbarsten, zijn er vertakkingen van. Hiertegenover ontspringt de vierde rivier, die, naar men zegt, eerst door een angstaanjagende en woeste streek
- c stroomt en geheel donkerblauw van kleur is, zoals lazursteen. Dit wordt de Stygische streek genoemd, en het meer waarin de rivier uitmondt, heet de Styx. Deze vierde rivier stroomt erdoorheen, krijgt door het water van het meer een grote kracht, verdwijnt dan onder de aarde en slingert zich voort in een richting tegenovergesteld aan die van de Puriphlegeton, waarmee zij aan de andere kant in het Acheroesische meer samenstroomt. Ook haar water vermengt zich niet met ander water, maar zij stroomt in een kring rond en mondt uit in de Tartaros tegenover de Puriphlegeton. De naam van deze rivier is, zoals de dichters zeggen, Kokutos.
- d Zo is de natuur van die andere wereld^a. Wanneer nu de gestorvenen de plaats bereikt hebben waar ieders beschermgod hen heenvoert, worden zij eerst berecht, zowel zij die goed en vroom geleefd hebben als zij die in gebreke zijn gebleven. Degenen van wie blijkt dat zij een leven geleid hebben dat daar het midden tussen houdt, gaan naar de Acheron en begeven zich aan boord van voor hen gereedliggende schepen en zo bereiken zij het meer. Daar blijven zij en wanneer iemand een of ander onrecht begaan
- e heeft, wordt hij daarvan bevrijd door de zuiverende werking van het boete doen. Maar voor zijn goede daden wordt een ieder naar verdienste beloond. Zij echter die ongeneeslijk blijken wegens de ernst van hun vergrijpen, omdat zij zich bijvoorbeeld vele malen schuldig hebben gemaakt aan een grote tempelroof of vele afgrijpselijke moorden hebben gepleegd of nog andere soortgelijke wandaden, worden volgens het hun passend lot in de Tartaros geworpen, waaruit zij nooit meer naar boven komen. Maar zij die ondanks de grote zonden die zij begaan hebben, voor genezing vatbaar zijn, zoals
- 114a bijvoorbeeld degenen die in een vlaag van razernij hun vader of moeder geweld hebben aangedaan en daar de rest van hun leven berouw over hadden, of degenen die in soortgelijke omstandigheden een moord begaan hebben, worden weliswaar volgens het onverbiddelijke lot in de Tartaros geworpen, doch na een jaar werpt de stroom hen er weer uit, de moordenaars aan de kant van de Kokutos en zij die de hand aan hun ouders hebben geslagen, aan de kant van de Puriphlegeton. Wanneer zij door de stroom tot bij

- het Acheroesische meer gevoerd zijn, roepen zij met luide stem de naam aan van
- b degenen die zij vermoord of in woede mishandeld hebben, en zij bidden en smeken om genade en om toegang tot het meer. En indien zij erin slagen hun slachtoffers te overreden, komen zij uit de stroom en worden van hun lijden verlost. Zo niet, dan worden zij weer teruggevoerd naar de Tartaros en vandaar weer terug naar de rivieren; dit lijden houdt niet eerder op dan dat zij hun slachtoffers overreed hebben, want dit is de straf die hun rechters hun hebben opgelegd. Maar de anderen die uitblonken door een
- c godvrezend leven, worden bevrijd uit de aardse sferen als uit een gevangenis en vervolgens stijgen zij omhoog en bereiken hun smetteloze woonstede, waar zij zich vestigen op de werkelijke aarde. En diegenen onder hen die door hun liefde voor de waarheid voldoende gelouterd zijn, leven zonder lichaam tot in lengte van dagen en verblijven in nog prachtiger oorden die niet gemakkelijk te beschrijven zijn. Daarvoor ontbreekt nu ook de tijd. Om al deze redenen, Simmias, moeten wij alles doen om in dit
- d leven deugd en wijsheid te verwerven. Want het is de moeite waard en er is veel van te verwachten.
- Het past een verstandig mens zeker niet zich er volledig op te verlaten dat alles is zoals ik het beschreven heb. Maar het lijkt mij wel geoorloofd dat hij tenminste iets van mijn betoog omtrent de ziel en haar woonplaats als juiste weergave in overweging neemt, omdat immers blijkt dat de ziel onsterfelijk is. Een dergelijke poging is de moeite waard, het is immers een prachtig streven. Een mens moet zich deze dingen als het ware als een toverspreuk herinneren en daarom heb ik deze mythe zo lang uitgesponnen. De mens
- e moet vertrouwen stellen in zijn eigen ziel, wanneer hij in dit leven ophoudt zich over te geven aan de valse genietingen van het lichaam en aan uiterlijk vertoon, omdat deze hem vreemd zijn en hem eerder kwaad doen dan goed. Laat hij liever streven naar de vreugde van kennis. Met een ziel die zo gesierd is - niet met wat haar vreemd is, maar met haar
- 115a eigen gratie, zoals matigheid, rechtschapenheid, moed, vrijheidsliefde en waarheid - wacht hij zijn reis naar de Hades af en begeeft zich op weg, wanneer het lot hem roept. Gij, Simmias en Kebes, en ook de anderen, ieder van u zal te gelegener tijd die weg gaan. Mij roept nu reeds wat een dichter het lot zou noemen. Het wordt tijd om in bad te gaan. Want ik kan maar beter gewassen zijn, als ik het gif drink, dan hoeven de vrouwen het lijk niet te wassen. Toen hij dat gezegd had, zei Kritoon tot hem: Beste
- b Sokrates, wat hebt ge de anderen hier of mij nog te zeggen met betrekking tot uw kinderen of wat dan ook; wij zullen u maar al te graag van dienst zijn.
- Wat ik altijd al zeg, beste Kritoon, dus niets nieuws: wat ge ook doet, door voor uzelf te zorgen bewijst ge mij, mijn omgeving en ook uzelf de grootste dienst, ook al zijt ge het daar nu niet mee eens. Maar als ge niet voor uzelf zorgt en niet wilt leven volgens de
- c richtlijnen die wij nu en vroeger besproken hebben, dan komt ge geen stap verder, ook niet als ge nu uitdrukkelijk denkt van wel.
- Wij zullen ons best doen, zei Kritoon; maar hoe zullen we u begraven?
- Zoals ge wilt, zei Sokrates, als ge me tenminste te pakken kunt krijgen en ik u niet ontglip.
- Hij glimlachte, keek ons aan en zei: Mannen, ik kan Kritoon niet aan zijn verstand brengen dat ik de Sokrates ben die nu een gesprek voert en die een ordening aanbrengt in
- d wat besproken wordt; hij denkt dat ik het lijk ben dat hij straks zal zien; vandaar zijn vraag hoe hij me zal begraven. Dat ik zojuist een lang verhaal heb gehouden, dat ik na het drinken van het gif niet meer bij u zal zijn, maar op weg naar de overvloed der gelukzaligen, dat verhaal schijn ik volgens hem te hebben gedaan om u en ook mijzelf te troosten. Sta dus borg voor mij bij Kritoon, zei hij, zoals hij bij de rechters borg stond

- voor mij. Hij stond er immers voor in dat ik zou blijven. Staat gij er dan voor in dat ik niet blijf wanneer ik ben gestorven, maar dat ik vertrek van hier. Dan zal Kritoon het gemakkelijker verdragen en niet bedroefd zijn, als hij het moet aanzien dat mijn lichaam verbrand of begraven wordt en hij zal niet denken dat mij iets verschrikkelijks overkomt. Bij de begrafenis zal hij niet zeggen: 'Sokrates wordt opgebaard of naar het graf gebracht of begraven.' Want weet wel, mijn beste Kritoon, behalve dat verkeerde woordkeus op zichzelf al niet goed is, verwekt het ook nog kwaad in de ziel. Wees niet moedeloos, Kritoon, en zeg dat ge slechts mijn lichaam begraaft en begraaf het zoals ge dat het liefst wilt en zoals ge denkt dat het hoort.
- 116a Toen hij dat gezegd had, stond hij op en ging naar een vertrek om zich te baden. Kritoon volgde hem en vroeg ons te wachten. Dus bleven wij wachten, terwijl wij met elkaar spraken en nadachten over wat hij had gezegd en toen spraken wij weer over het grote ongeluk dat ons wachtte. Wij voelden ons hulpeloos als moesten wij de rest van ons leven als wezen, zonder vader, doorbrengen. En toen hij gebed had en zijn kinderen bij hem waren gebracht - hij had een grote zoon en twee kleine - en de vrouwen uit zijn familie gekomen waren, sprak hij met hen in gezelschap van Kritoon en gaf hun zijn laatste aanwijzingen. Toen vroeg hij de vrouwen en kinderen om weg te gaan en hij kwam bij ons. Het was bijna zonsondergang, want hij was lang binnen geweest. Geheel verfrist kwam hij weer bij ons zitten, maar daarna is er niet veel meer gezegd. De dienaar van de Elf kwam aanlopen en ging bij hem staan.
- c - Sokrates, zei hij, met u zal ik niet de moeilijkheden hebben die ik met anderen ondervind. Die tieren en schelden mij uit wanneer ik hun op bevel van het gezag zeg het gif te drinken. Ik heb u in deze tijd in vele opzichten leren kennen als de edelste, vriendelijkste en beste man van allen die hier ooit zijn geweest. Ik ben er heel zeker van dat ge niet kwaad zijt op mij, maar op de anderen, want ge weet wie schuld treft. En nu, d ge weet toch wat ik kom vertellen, vaarwel en probeer het onvermijdelijke zo kalm mogelijk te dragen.
- Hij brak in snikken uit, draaide zich om en liep weg. Sokrates keek hem na en zei: Het ga u ook goed en ik zal uw raad opvolgen. Tegen ons zei hij: Wat een vriendelijke man. Zolang ik hier ben, kwam hij mij opzoeken en af en toe met mij praten; een bijzonder goed mens en kijk nu eens hoe oprecht hij over mij treurt. Maar kom, Kritoon, laten wij doen wat hij zegt. Laat iemand het gif binnenbrengen als het klaar is; zo niet, laat de man het klaar maken.
- e - Maar Sokrates, zei Kritoon, ik geloof dat de zon nog op de bergen schijnt en nog niet is ondergegaan. Ik weet ook dat menig ander het gif pas laat heeft gedronken en na de aankondiging nog goed heeft gegeten en gedronken in gezelschap van wie hem lief waren. Haast u niet, er is nog tijd genoeg.
- Sokrates zei: Ja, Kritoon, de mensen over wie ge spreekt, hebben gelijk wanneer zij dat doen, want zij denken dat zij daarmee iets winnen. Maar ik heb gelijk als ik het niet doe, want ik denk er niets mee te winnen, wanneer ik het gif wat later drink. Ik zou in mijn eigen ogen alleen maar belachelijk zijn als ik aan het leven bleef hangen en iets zou sparen dat geen nut meer heeft. Vooruit, zei hij, doe nu alleen maar wat ik zeg.
- 117a Daarop gaf Kritoon een teken aan de dienaar die vlakbij stond. Deze ging de deur uit en kwam na een poos terug met de man die het gif in een beker bij zich had. Toen Sokrates hem zag, zei hij: Vertel me wat ik moet doen, mijn beste, gij hebt daar verstand van.
- b - Niets anders, zei hij, dan het opdrinken en wat rondlopen tot ge een zwaar gevoel krijgt in de benen. Dan kunt ge gaan liggen en dan zal het gif vanzelf werken.
- En tegelijk reikte hij Sokrates de beker. Deze pakte hem heel vriendelijk aan, Echekrates,

zonder te trillen en zonder van kleur of uitdrukking te veranderen. En met de vaste blik die wij van hem gewend waren, keek hij de man aan en zei: Wat denkt ge, zal ik van deze drank iets plengen voor een of andere godheid? Kan dat of niet? De man antwoordde: Sokrates, wij maken maar zoveel klaar als wij denken dat nodig is.

- c - Ik begrijp het, zei hij, maar ik kan en ik moet de goden bidden dat mijn reis van deze naar de andere wereld voorspoedig zal zijn. Dat is mijn bede en moge het zo zijn. Met deze woorden nam hij de beker en heel vlot en rustig dronk hij die leeg. De meesten van ons waren er tot op dat ogenblik in geslaagd de tranen in te houden, maar toen we hem zagen drinken tot de laatste druppel, ging dat niet meer en ondanks mezelf vloeiden de tranen rijkelijk, zodat ik mijn gezicht moest afwenden, niet om zijn lot, maar om het mijne: beroofd te worden van zo'n man als vriend. Nog eerder dan ik had Kritoon zich afgewend, toen hij niet meer in staat was zijn tranen in te houden. Apollodoros, die al eerder had zitten wenen, brak ook nu in luid gesnik uit en daaraan ontkwam niemand van de aanwezigen, behalve Sokrates zelf. Hij zei: Wat doen jullie nu, rare mensen! Ik heb toch niet voor niets de vrouwen weggestuurd, zodat het niet zo'n huilpartij zou hoeven worden, want ik heb gehoord dat sterven moet geschieden bij een goede klank. Houdt u dus in en beheerst u.
- d
- e

Toen we dat hoorden, geneerden we ons en hielden op met huilen. Hij liep wat rond, totdat naar zijn zeggen de benen zwaar werden en toen ging hij op zijn rug liggen. Want zo had de man hem geadviseerd. Diezelfde man die het gif had aangereikt, betastte hem nu en voelde af en toe aan zijn voeten en benen, kneep toen hard in zijn voet en vroeg of hij dat voelde.

- Nee, zei Sokrates.

- 118a Daarna betastte hij zijn kuit en zo voelend naar boven liet de man ons zien hoe Sokrates koud werd en stijf, en Sokrates voelde zelf ook en zei, dat als het gif zijn hart bereikte, dit het einde betekende. Toen Sokrates tot op ongeveer de helft van het lichaam was verkild, nam hij even de doek van zijn gezicht die daarop lag, en zei - en dat was het laatste: Zeg, Kritoon, we zijn Asklepios nog een haan schuldig. Vergeet niet hem die te bezorgen.

- Dat komt in orde, zei Kritoon, maar denk na of ge nog iets anders wilt zeggen.

Op die vraag kwam geen antwoord meer, maar even later bewoog Sokrates nog eens en de man nam de doek van het gezicht, waarvan de ogen nu star stonden. Kritoon zag het en sloot ogen en mond.

Dit, Echekrates, was het einde van onze vriend, een man die - mogen we wel zeggen - van al zijn tijdgenoten die wij kennen de beste, wijste en rechtvaardigste is geweest.

^a D.w.z. de subtiele wereld van de geest.